

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЛІНГВІСТИКИ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І ПЕРЕКЛАДУ**

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри

_____ Л.Г. Буданова

« _____ » _____ 2023 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТР

**ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЄЮ «ГЕРМАНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ
(ПЕРЕКЛАД ВКЛЮЧНО), ПЕРША – АНГЛІЙСЬКА»**

**Тема: *ФРАЗЕОЛОГІЗМИ З АНТРОПОНІМАМИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА
УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ: ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТА
ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТИ***

Виконавець: студентка групи ФЛ-201«М» ЯРОШЕНКО ЮЛІЯ ІГОРІВНА

Керівник: канд. філол. наук, доцент ШАХНОВСЬКА ІРИНА ІГОРІВНА

Нормоконтролер: _____ (Кондратенко Юлія Вікторівна)

Київ 2023

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет лінгвістики та соціальних комунікацій

Кафедра англійської філології і перекладу

Спеціальність 035 Філологія

Спеціалізація Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Л.Г. Буданова

«_____» _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ

на виконання дипломної роботи

Ярошенко Юлії Ігорівни

(прізвище, ім'я, по батькові випускника в родовому відмінку)

1. Тема дипломної роботи : Фразеологічні одиниці з антропонімами в англійській та українській мовах: лінгвокультурологічний та перекладацький аспекти

затверджена наказом ректора від «_____» _____ 2023 р. № _____

2. Термін виконання роботи: з *02 жовтня 2023 по 11 грудня 2023р.*

3. Вихідні дані роботи: : Значну групу сталих одиниць англійської та українською мови складають фразеологізми з власними іменами або антропонімами. В образному змісті цих одиниць відображена культурно-національна специфіка етносу. Порівняльний аналіз фразеологізмів з антропонімами неблизько споріднених мов, а також їхній перекладацький аналіз надає ключ до розуміння культурно значущого смислу самого образу, тобто його зв'язку з соціумом, історії, міфологією, релігією українського та англійського народів.

4. Зміст роботи:

Розділ 1. Теоретичні засади вивчення фразеологізмів з антропонімічним компонентом.

Розділ 2. Методологічні засади дослідження фразеологізмів з антропонімічним компонентом в перекладознавчому аспекті. Розділ 3. Лінгвокультурологічний аналіз англійських фразеологічних одиниць з антропонімічним компонентом та способи їх перекладу українською мовою.

5. Перелік обов'язкового ілюстративного матеріалу:

Додаток А. Диференційні ознаки фразеологізмів; Додаток Б. Структура ФО з антропонімічним компонентом в англійській та українській мовах; Додаток В. Семантика субстантивних ФО з власними іменами; Додаток Г. Співвідношення оцінки у ФО з антропонімічним компонентом в англійській та українській мовах; Додаток Д. Частота

вживання в художній літературі фразеологізмів біблійного та міфологічного походження на основі Британського національного корпусу (BNC) та українського ГРАК; Додаток Е. Способи перекладу англійських фразеологізмів з антропонімічним компонентом українською мовою.

6. Календарний план-графік

№ з/п	Завдання	Термін виконання	Підпис керівника
1	Підготувати та узгодити розширений план-конспект дипломної роботи.	до 16.10	
2	Підготувати чорновий варіант роботи	до 20.11	
3	Урахувати рекомендації наукового керівника, опрацювати та внести результати додаткових досліджень, що проводилися під час переддипломної практики, підготувати чистовий варіант роботи.	до 27.11	
4	Оформити чистовий варіант роботи та подати його науковому керівникові для підготовки відгуку та організації рецензування.	до 04.12	
5	Подати роботу до комісії з попереднього захисту дипломних робіт.	до 11.12	
6	Подати остаточний варіант роботи в оправі, а також повний пакет супровідних документів на випускову кафедру.	за тиждень до початку роботи ЕК	

7. Консультація з окремого(мих) розділу(ів):

Назва розділу	Консультант (посада, ПІБ)	Дата, підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв

8. Дата видачі завдання: «_____» _____ 2023 р.

Керівник дипломної роботи

(підпис керівника)

Шахновська І.І.

(П.І.Б.)

Завдання прийняв до виконання

(підпис випускника)

Ярошенко Ю.І.

(П.І.Б.)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота «ФРАЗЕОЛОГІЗМИ З АНТРОПОНІМАМИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ: ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТИ»: 100 с., 4 табл., 3 графіки, 99 літературних джерел.

Об'єкт дослідження: фразеологізми з антропонімічним компонентом в англійській та українській мовах.

Мета роботи: вивчити та проаналізувати основні способи передачі фразеологізмів з антропонімічним компонентом в англійській та українській мовах.

Методи дослідження: теоретичний аналіз, теоретичний синтез, системний аналіз, описовий метод, компонентний аналіз, контрастивний аналіз, перекладацький аналіз, метод суцільної вибірки, кількісний аналіз.

Результати магістерської роботи рекомендується використовувати в практичній діяльності перекладача для достовірної передачі прагматичного і лінгвокультурологічного аспектів при перекладі художніх творів, а також під час розробки теоретичних та практичних курсів із загального мовознавства, перекладознавства.

ФРАЗЕОЛОГІЧНА ОДИНИЦЯ, АНТРОПОНІМІЧНИЙ КОМПОНЕНТ, ОЦІННЕ ЗНАЧЕННЯ, КОНТЕКСТ, КОНЦЕПТ, КЛАСИФІКАЦІЯ, ПРЕЦЕДЕНТНИЙ ФЕНОМЕН, ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ ЕКВІВАЛЕНТ, ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ АНАЛОГ, КАЛЬКУВАННЯ.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З АНТРОПОНІМІЧНИМ КОМПОНЕНТОМ	7
1.1. Фразеологічні одиниці як об'єкт дослідження сучасної лінгвістики	7
1.2. Джерела походження фразеологічних одиниць з антропонімічним компонентом в англійській та українській мовах.....	20
1.3. Антропоніми в англійській та українській мовах	25
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З АНТРОПОНІМІЧНИМ КОМПОНЕНТОМ В ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧОМУ АСПЕКТІ	31
2.1. Критерії виокремлення фразеологізмів з антропонімічним компонентом	31
2.2. Принципи, методи та етапи дослідження фразеологічних одиниць з антропонімічним компонентом.....	35
РОЗДІЛ 3. ЛІНГВОКУЛЬТОРОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З АНТРОПОНІМІЧНИМ КОМПОНЕНТОМ ТА СПОСОБИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ	44
3.1. Структурно-семантичні особливості фразеологізмів з антропонімічним компонентом в англійській та українській мовах.....	44
3.2. Переклад фразеологічних одиниць з антропонімічним компонентом повним фразеологічним еквівалентом	60
3.3. Переклад фразеологічних одиниць з антропонімічним компонентом фразеологічним аналогом.....	68
3.4. Нефразеологічний переклад фразеологічних одиниць з антропонімічним компонентом.....	71
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	83
ДОДАТКИ	92
Додаток А	93
Додаток Б.....	94
Додаток В	94
Додаток Г	95
Додаток Д	96
Додаток Е.....	99

ВСТУП

Мова є динамічною системою, яка завжди перебуває у постійному русі, зміні та розвитку. Процес формування і вдосконалення мови ніколи не припиняється, і в той же час вона є ознакою стабільності, цілісності, автентичності і великої спадщини мовних феноменів, які назавжди будуть усталені в часі. У сучасному аспекті лінгвістичної науки особливу увагу мовознавців привертає фразеологія.

У сучасній українській та англійській фразеологічній системі особливе місце належить фразеологічним одиницям (далі—ФО) з антропонімічним компонентом. Ефективне спілкування передбачає правильне сприйняття, оцінку та інтерпретацію інформації, що є неможливим без знання власних імен та їх функцій у мові і тексті. Наприклад, імена відомих осіб, літературних постатей та географічні назви становлять важливий рівень знань, необхідних для розуміння і оцінки культури конкретного народу. Важливо зауважити, що ці стійкі репрезентації, з одного боку, взаємодіють структурно і функціонально з іншими фразеологічними одиницями, а з іншого боку, мають унікальні структурно-семантичні параметри, завдяки наявності компонента власного імені. Проблему антропонімів у фразеології досліджували Є. Брисіна, Н. Венжинович, В. Герасимчук, В. Михайленко, Ю. Ковалюк, О. Леонович. Н. Венжинович, В. Герасимчук розглядають антропонімічний компонент українських фразеологізмів, а В. Михайленко, Ю. Ковалюк та О. Леонович вивчають місце антропонімічних фразеологізмів у англійській картині світу.

Актуальність даної теми зумовлена необхідністю дослідити спільні та відмінні ознаки антропонімів у фразеологічних системах англійської та української мов, особливості їх структурно-семантичного моделювання та прийоми перекладу англійських фразеологізмів з антропонімічним компонентом українською мовою. Крім того, кількість фразеологізмів з антропонімами постійно збільшується внаслідок багатьох історичних та політичних подій, які вплинули на суспільство, зумовлює кожного мовознавця йти в ногу з часом та фіксувати зміни у фразеологічній системі мови.

Наукова новизна магістерської роботи полягає в тому, що, незважаючи на велику кількість досліджень у галузі фразеології, особливості фразеологізмів з антропонімічним компонентом ще недостатньо вивчено. Подано порівняльний аналіз лінгвокультурологічного та перекладацького аспектів англійських та українських фразеологізмів, що підтверджує наукову новизну дослідження.

Метою роботи є вивчити та проаналізувати основні способи передачі фразеологізмів з антропонімічним компонентом в англійській та українській мовах.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

1. Окреслити поняття «фразеологічна одиниця» та визначити її сутність та ознаки.
2. Визначити критерії виокремлення фразеологізмів з антропонімічним компонентом.
3. Виявити лінгвокультурологічні особливості фразеологізмів з антропонімічним компонентом.
4. Проаналізувати семантичні та структурні характеристики фразеологізмів з антропонімічним компонентом в англійській та українській мовах.
5. Проаналізувати способи перекладу англійських ФО з компонентом українською мовою.

Об'єктом дослідження виступають фразеологізми з антропонімічним компонентом в англійській та українській мовах.

Предметом дослідження є способи та прийоми перекладу англійських фразеологізмів з антропонімічним компонентом українською мовою.

Матеріалом дослідження фразеологізмів із антропонімічним компонентом слугували фразеологічний англо-український фразеологічний словник за редакцією К.Т. Баранцева, фразеологічний словник української мови та англійські фразеологічні словники Cambridge International Dictionary of Idioms та Oxford Dictionary of Idioms. Словники відображають сучасну фразеологію з антропонімами в англійській та українській мовах. Також матеріалом слугували Британський національний корпус англійської мови та корпус української мови ГРАК. У них простежується граматичне використання, специфіка й сфера вживання ФО з

антропонімічним компонентом. У роботі виокремлено та досліджено 315 англійських і 260 українських ФО з антропонімічним компонентом, відібраних методом суцільної вибірки із фразеологічних словників англійської та української мов та корпусів.

Для вирішення висунутих у дослідженні завдань та аналізу результатів використано сукупність **методів дослідження**: теоретичний аналіз (вивчення основних теоретичних понять фразеологізму з антропонімічним компонентом); теоретичний синтез (узагальнення теоретичних відомостей про типологію фразеологізмів з антропонімічним компонентом); системний аналіз (добір фактичного матеріалу та його угруповання); описовий метод (опис особливостей вживання та функціонування фразеологізмів з антропонімічним компонентом в англійській та українській мовах); компонентний аналіз (включає аналіз семантичної структури фразеологізмів та механізмів їхнього формування) ; компаративістський аналіз та контрастивний аналіз (порівняння фразеологізмів з антропонімічним компонентом в англійській та українській мовах); контекстуальний (дослідження реалізації фразеологічного значення в умовах певного контексту); перекладацький аналіз (дослідження способів відтворення фразеологізмів з антропонімічним компонентом англійською та українською мовою); кількісний аналіз (підрахунок одержаних даних).

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що у ній вперше на прикладі фразеологічного словника встановлено загальні та національноспецифічні особливості фразеологізмів з антропонімічним компонентом англійської та української мов з позицій лінгвокультурологічного підходу до вивчення мовних одиниць. Такий підхід дозволяє розкрити системний характер культурологічного компонента фразеологізмів з антропонімічним компонентом та виявити особливості утворення досліджуваних одиниць. Визначено роль антропонімічного компонента при передачі культурно значущої інформації при створенні ФО у мові перекладу.

Практичне значення роботи полягає в тому, що отримані результати можуть бути використані під час розробки теоретичних та практичних курсів із загального

мовознавства, перекладознавства. Результати цього дослідження можуть бути корисними при написанні курсових, дипломних та магістерських робіт.

Публікації. Результати дослідження опубліковані у збірниках наукових праць:

Ярошенко Ю. І., Шахновська І.І. Фразеологізми з антропонімічним компонентом в англійській та українській мовах. Сучасний стан і перспективи лінгвістичних досліджень та проблеми перекладу: Збірник наукових праць / За заг. ред. М. В. Полховської, Н. Д. Борисенко, О. В. Мосієнко. Житомир, 2023. – 68 с.

Yaroshenko Y., Shakhnovska I. Ways of translation of English phraseological units with antroponymic component into Ukrainian. Proceedings of the 4th International scientific and practical conference. MDPC Publishing. Berlin, Germany. 2023. Pp.609-616
URL: <https://sci-conf.com.ua/iv-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-current-challenges-of-science-and-education-11-13-12-2023-berlin-nimechchina-arhiv/>.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З АНТРОПОНІМІЧНИМ КОМПОНЕНТОМ

1.1. Фразеологічні одиниці як об'єкт дослідження сучасної лінгвістики

Фразеологія кожної мови є скарбницею національної мудрості та культури, яка відзначається багатим матеріалом про історію, боротьбу з ворогами, традиції, ідеали, мрії та сподівання народу.

Ще здавна народ із покоління в покоління передавав усталені звороти – цінні перлини народної мудрості. Фразеологія — одна з найбільш характерних і самобутніх галузей народного мовознавства, у якій найбільш яскраво і повно відзеркалюється народна мудрість і кмітливість, деталі народної думки. У лінгвістиці відома велика кількість визначень фразеологічної одиниці, але жодне з них не набуло універсального визначення. Над проблемою фразеологічних одиниць працювали багато наукових діячів. Швейцарський лінгвіст Шарль Баллі вважається «батьком» теорії фразеології, оскільки він вперше визначив її як автономний розділ лексикології. Згодом, фразеологізми почали досліджувати іноземні автори: Г. Світ, Ч.Гокет, Х. Кац, У. Вайнрайх та інші. Деякі мовознавці справедливо вважають, що визначення фразеологічної одиниці таке ж складне, як і визначення слова [7, с. 20].

Головна проблема полягає у тому, що складно визначити загальні ознаки як для окремих слів, так і для фразеологізмів, які однозначно можна було б віднести до кожної з цих категорій. Причина полягає в тому, що у кожного науковця є власна думка і бажаний набір характеристик для повного опису фразеологічних властивостей. Одна когорта дослідників (Л.П. Сміт, В.М. Копиленко, та ін) включають до складу фразеології всі стійкі сполучення, інші (у тому числі й О.І. Смирницький) — тільки певні групи. Деякі лінгвісти виключають прислів'я, приказки та крилаті слова з категорії фразеологізмів, аргументуючи, що їх семантика та синтаксична структура відрізняються від фразеологічних одиниць [7, с. 130].

За твердженням багатьох лінгвістів, визначається, що фразеологізм – це семантично пов'язане поєднання слів, яке відрізняється від синтаксичних структур, подібних за формою (висловів чи речень), що не виникають в мовленні відповідно до загальних граматичних і значеннєвих закономірностей поєднання лексем. Фразеологізм відтворюється як неподільна та цілісна конструкція [2, с. 13].

Фразеологізм — стійке поєднання слів зі складною семантикою, яке не будується відповідно до структурної та семантичної моделі змінних виразів. Тобто, це стійкий вираз або поєднання слів, що закріплюється в мові в готовому вигляді і не може використовуватися в самостійному значенні [49, с. 158]. Під стійкістю ФО розуміється міра, ступінь семантичної злитості та нерозкладності компонентів.

На думку багатьох лінгвістів, стійкість в семантичному плані органічно пов'язана з ідіоматичністю, тобто зі смисловою нерозкладеністю фразеологізму [3,с.85]. Стійкість визначається за ступенем нерозкладності семантичних компонентів у складі конкретного фразеологізму, що є виявом його ідіоматичності. У інших словах, стійкість втілює міру ідіоматичності, яка характеризує фразеологізми як вирази, в яких значення не відображає суму значень їх складових компонентів [1, с.100]. Як самостійна мовна одиниця, фразеологізм характеризується відповідними диференційними ознаками.

Такими ознаками для фразеологічних одиниць є:

- 1) фразеологічне значення;
- 2) компонентний склад;
- 3) граматичні категорії [2, с.14].

Визначення диференційних ознак фразеологічних одиниць надає можливість встановити межі предмету фразеології. Крім того, це дозволяє розглядати фразеологізми як індивідуальні мовні одиниці, що відрізняються від слів, словосполучень і речень, але водночас вони мають з останніми багато спільного [8, с. 102].

На думку Л. Сміта, експресивність, притаманна фразеологізмам, відіграє важливу роль у мовленні: «ідіоми особливо потрібні в емоційному, схвильованому мовленні: образність та метафоричність надають їм виразності, енергії» [70, с.17].

Англійський фразеолог також додає: «ідіоми» виконують необхідну функцію в мові, суть якої в тому, щоб «повернути поняття від чистої абстракції до відчуттів, що їх породили, знову втілити їх в зорових образах і, перш за все, в динамічних відчуттях людського тіла» [70, с. 20].

Думка О.П. Левченко стверджує наступне: «Фразеологія охоплює всі поєднання лексем, що подано у мові, в тому числі і так звані «вільні» словосполучення [28, с. 307]. З іншого боку об'єктом фразеології в межах цього напрямку визнаються лише певні категорії та групи словосполучень, які вирізняються особливою унікальністю серед всіх можливих у промові. Склад таких одиниць в мові залежить від того, які ознаки враховуються при виборі всіх можливих або таких виразів в мові з особливою специфікою [35, с. 2].

Фразеологія користується різними методами дослідження. Ґрунтуючись на існуючих в галузі мовознавства методів дослідження розробляються «власне фразеологічні прийоми аналізу і опису» [35, с.3] :

- метод ідентифікації — встановлення тотожності слів і синтаксичних конструкцій, які утворюють фразеологізми, з їх вільними аналогами;
- метод аплікації, що є різновидом методу ідентифікації. Метод обмежений у виборі змінних, що встановлює відмінні структурно-семантичні організації фразеологізму від сполучень, утворених відповідно до регулярними закономірностями вибору і комбінації і т.п.

Активний розвиток та проведення досліджень в галузі фразеології сприяли появі різноманітних класифікацій ФО, серед яких виділяють три основні: фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності і фразеологічні ідіоматизми. Окрім того виокремлюють фразеоматизми і ідіофразеоматизми , а також фраземи та ідіоми. Варто зазначити, що систематизоване накопичення вищенаведених фактів є важливою передумовою розвитку фразеології як окремої лінгвістичної дисципліни [67].

Розроблена в семантиці теорія лексичного значення сприяє виявленню семантичної особливості фразеологізмів і визначенню різних типів значень у фразеології. У складі фразеологізмів слово не завжди втрачає свої морфологічні

особливості, і вивчення морфології сприяє встановленню того, що було втрачено і що залишилося незмінним. Дані синтаксису дуже важливі для виявлення граматичної специфіки цих зворотів, їх граматичної структури та функцій [15, с.8]. У вивченні фразеологізмів акцент спрямовується не на аналіз смислових та формальних характеристик їх компонентів або взаємозв'язків між ними. Основна увага приділяється фразеологізму як цілісній мовній одиниці, яка має конкретну форму, зміст та властивості вживання в мові. Склад фразеології складається з одиниць, що мають схожі категоріальні особливості. Історія та етимологія кожного фразеологізму вивчається поза прямолінійною залежністю від певних «універсальних» схем переосмислення словосполучень, ступеня семантичної злитості компонентів і десемантизації слів у словосполученнях. Відсутність хоча б однієї з вищевказаних ознак виключає дану одиницю з фразеологічного складу мови [15, с.10].

Слово — основний, але не єдиний засіб вираження в системі мови. У мовленні воно зазвичай використовується у поєднанні з іншими словами, і принцип організації цих комбінацій у словосполучення підпорядкований синтаксичним нормам і правилам. Такі поєднання формуються відповідно до існуючих в мові моделей. Наприклад, модель "А + N", яка відображає можливість комбінування прикметника та іменника, може мати безліч варіантів компонентів, які задовольняють вимогам цієї моделі. Результат такого поєднання передбачуваний, і отриманий вираз вказує на щось, що має певну ознаку [10, с.132].

Перехід до вивчення фразеосполучень в когнітивному напрямі обумовлений загальним розвитком наукової думки в сучасній лінгвістиці. Когнітивна лінгвістика дозволяє аналізувати процеси, які відбуваються під час формування фразеологічних концептів, а саме фразеологізації, і визначати механізми взаємозв'язку між мовними та когнітивними аспектами у фразеології [44, с. 33]. Основна мета когнітивної лінгвістики, як зазначає О.О. Селіванова, полягає у вирішенні важливих питань, пов'язаних з взаємозв'язком концептуальних систем із структурами мови, а також когнітивних структур із мовними одиницями, які їх відображають [44, с. 33-34]. Нагальним питанням сучасної когнітивної лінгвістики залишається процес вибору

тих чи інших характеристик, які у своїй сукупності утворюють концепти. За наявності різних поглядів на проблему визначення мови та значення, основною метою когнітивної семантики є аналіз структури концепту, що лежить в основі призначення номінації речей та явищ у лексичних і фразеологічних системах мови. Основний акцент здійснюється на висвітленні «ідеї» та не просто сенсорному образі типового представника категорії об'єктів. Іншими словами, семантичний аналіз спрямований на опис принципу чи прототипу, а не просто опис чуттєвого образу. [71, с.50].

Таким чином, концепт у когнітивній лінгвістиці представляє собою ментальне утворення, що має національно-специфічний характер. У його структурі відображається повна сума знань про конкретний об'єкт. План вираження концепту включає в себе різні мовні засоби, такі як лексичні, фразеологічні, пареміологічні тощо. Основним об'єктом досліджень у когнітивній лінгвістиці є ключові концепти, які організовують концептуальний простір та виступають основними категоріями його структури [45, с. 32]. До цих концептів відносяться такі основні поняття, як простір, час, число, життя, смерть, свобода, воля, істина та знання.: *a poor freedom is better than rich slavery — хоч рачки, та на волі; If we lose our freedom, we have nothing else to lose — народ без свободи — як риба без води; Knowledge is power— знання — сила* [74].

У когнітивній парадигмі термін «фразеологізм» визначається як мікротекст, який структурується під час інтерпретації семантичної інформації носієм мови в просторі культурного знання [57, с.392]. За визначенням О.П. Левченко, фразеологічна репрезентація світу відрізняється від лексичної за своєю більшою архаїчністю та міфологізованістю, а самі фразеологічні одиниці мають більший обсяг та інший характер інформації, ніж лексичні одиниці [28, с. 308]. У вже усталених виразах зберігаються різні знання, які суб'єкт актуалізує під час їх безпосереднього використання у мовленні. Когнітивні механізми формування фразеологічного знання мають свою власну мовленнєво-мисленнєву специфіку, що відрізняє їх від процесів формування смислів через знакову пряму номінацію. Вони ґрунтуються на побічно-похідній пізнавальній діяльності людини, представляючи

собою другий рівень лінгвокреативного абстрагування від предметно-логічної картини світу [5, с.213]. У такому світлі вивчення фразеологічних одиниць на рівні асоціативного сприйняття та оцінювання дійсності допомагає узагальнити погляди носіїв мови. Усталені вирази в мовній свідомості презентують вербалізований продукт вторинного відображення картини світу[5, с. 215].

За визначенням О.О. Селіванової, «фразеологічна номінація тепер розглядається з нового дослідницького ракурсу, який включає в себе аналіз і моделювання психоментального підґрунтя вибору конкретної зовнішньої форми, враховуючи культурні особливості народу, структуру етносвідомості та їхню еволюцію» [45, с.165]. З точки зору когнітивної парадигми вивчення мовних одиниць, це пов'язано з безпосереднім їх аналізом як засобів відображення ментальних механізмів [5, с.137].

Щодо обсягу фразеології, вчені мають різні підходи інтерпретації. Це пояснюється складністю об'єкта дослідження та існуванням у мові перехідних випадків, які лежать між класичними фразеологічними одиницями і вільними, або, за сучасними термінами, змінними сполученнями слів. Серед науковців була запропонована така класифікація, згідно якої фразеологічні одиниці утворюють дві основні групи відповідно до характеру їх функціонування в мовленні. Номінативні одиниці іменують предмети, явища, ознаки і можуть мати різну структуру (*a bitter pill to swallow; a wolf in sheep's clothing; a cockand-bull story; to stir up a hornets 'nest; much cry and little wool; to call a spade a spade; etc.*) [2, с. 13]. Номінативно-комунікативні фразеологічні одиниці сприяють інтенсифікації мовлення і часто виявляють схожість з вигуками, незважаючи на різноманітність структурних форм. (*as hell; birds of a feather; this cat won't jump; the fat's in the fire; etc.*) [2, с. 14].

Класифікація фразеологізмів з точки зору семантичної злитості їх компонентів різною мірою розроблялася такими українськими лінгвістами як Г. Удовиченко, М. Жовтобрюхом, В. Русанівським, Д. Баранником, Н. Москаленко, Ф. Медведєвим, М. Алефіренком, Л. Скрипник. Як відомо, фразеологізми виникають з вільного поєднання слів, яке вживається в переносному значенні. З часом переносність поступово втрачається, зникає, і поєднання стає стійким. Залежно від того,

наскільки номінативні значення компонентів фразеологізму зникають, настільки сильним є їхнє переносне значення. Як зазначалося раніше, науковці ділять ФО на три типи: «фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності і фразеологічні сполучення» [4, с.770]. Розглянемо їх детальніше.

Фразеологічні зрощення, відомі також як ідіоми, представляють собою абсолютно неподільні та нерозкладні вирази, глобальне значення яких не залежить від семантики їхніх компонентів слів. Наприклад, *"kick the bucket"* (розм.) означає загнутися чи померти; *"send smb. to Coventry"* вказує на бойкот або припинення спілкування з ким-небудь; *be at smb. 's beck and call* означає бути завжди готовим до послуг або бути на побігеньках; *to rain cats and dogs* вказує на сильний дощ, як з відра; *be all thumbs* характеризує незграбну людину, яка невміло виконує свої дії; *Kilkenny cats* описує смертельних ворогів [4, с.770]. Ці вирази виникли на основі переносних значень їхніх складових компонентів, проте з часом ці переносні значення стали непрозорими в сучасній мові. Наприклад, вираз *"to be all thumbs"* історично походить від виразу *"one's fingers are all thumbs"*. «Образність фразеологічних зрощень розкривається тільки історично» [45, с.200]. Аналогічне явище можемо спостерігати у фразеологізмах *Kilkenny cats* (яке, ймовірно, походить легенди про запеклу боротьбу між містами Kilkenny і Irishtown в XVII столітті, що призвело до їх розорення) і *send smb. to Coventry* (в книзі Кларендона "The History of the Great Rebellion and Civil Wars in England" розповідається, що під час англійської революції в місті Ковентрі знаходилася в'язниця, в якій містилися засланці роялісти) [75]. Таким чином, у фразеологічних зрощеннях зникає зв'язок між прямим і переносним значеннями, причому переносне значення стає пріоритетним. Це ускладнює процес перекладу фразеологічних зрощень на інші мови. Фразеологічні зрощення мають ряд характерних ознак:

- вони можуть містити так звані некротизми — слова, які вживаються тільки в межах даного зрощення і стають незрозумілими з точки зору сучасної мови;
- до їх складу можуть входити архаїзми;
- вони синтаксично нерозкладні, не допускають перестановки компонентів у більшості випадків;

- вони характеризуються непроникністю, оскільки не включають до свого складу додаткові слова [15, с.11]. Втрачаючи своє самостійне лексичне значення, слова, що входять до структури фразеологічного зрощення, перетворюються на компоненти складної лексичної одиниці, яка за значенням наближається до окремого слова [4, с.771]. Тому багато фразеологічних зрощень можна замінити синонімічними словами: *kick the bucket - to die; send smb. to Coventry - to ignore* і т.д [76]. Але варто зауважити, що з точки зору стилістики фразеологічна одиниця і слово далекі один від одного [17, с.125].

Фразеологічні єдності — це такі стійкі поєднання слів, в яких за наявності загального переносного значення чітко зберігаються ознаки семантичної роздільності компонентів [4, с.771]: *to spill the beans* — видати секрет; *to have other fish to fry* — мати справи важливіші; *to throw dust into smb. 's eyes* — заговорювати зуби; *to throw mud at smb.* — поливати брудом; *to paint the devil blacker than he is* — згущувати фарби; *to hold one's cards close to one's chest* — тримати що-небудь в секреті, не розголошувати що-небудь, мовчати, тримати язик за зубами; *to gild refined gold* — золотити чисте золото, намагатися поліпшити, прикрасити небудь і без того досить хороший [77]. Фразеологічні єдності в певному відношенні подібні до фразеологічних зрощень у своїй образності та використанні метафор. Однак, на відміну від фразеологічних зрощень, де образний зміст виявляється лише через історичний розвиток, у фразеологічних єдностях образність та перенос відчуваються в контексті сучасної мови. Згідно з цим фактом, дослідники стверджують, що образність є характерною рисою лише для фразеологічних єдностей. Зв'язок між складовими фразеологічного вислову обумовлений, і відчувається виразна метафоризація [4, с.772]. Для розуміння фразеологічного вислову необхідно сприймати його компоненти у переносному значенні. Наприклад, значення виразу "*make a mountain out of a molehill*" (робити з мухи слона) виявляється тільки тоді, коли тлумачити слово "*molehill*" як "*щось незначне, маленьке*", а "*mountain*" — як "*щось дуже велике*". У складі фразеологічних висловів відсутні слова, незрозумілі з точки зору сучасної мови [54, с. 20]. До характерних ознак фразеологічних єдностей належать [4, с. 772]:

- яскрава образність та можливість співпадіння з аналогічними виразами (*to throw dust into smb. 's eyes, to be narrow in the shoulders, to burn one's fingers, to burn bridges*)[77];

- збереження семантики окремих компонентів (*to put a spoke in smb.'s wheel*) [77];

- неможливість заміни одних компонентів іншими (*to hold one's cards close to one's chest*) [77];

- емоційно-експресивна забарвленість, яка має суттєве значення (*to throw dust into smb.'s eyes, to paint the devil blacker than he is*) [77];

- здатність вступати в синонімічні зв'язки з окремими словами або іншими фразеологізмами (*to gild refined gold — to paint the lily*) [77].

Фразеологічні сполучення представляють собою сталі вирази, що складаються зі слів, обладнаних як вільними, так і фразеологічно зв'язаними значеннями: *a bosom friend* — щирий друг, *a pitched battle* — запекла сутичка, (*to have*) *a narrow escape* — врятуватися дивом, *to frown one's eyebrows* — насупивши брови, *Adam's apple* — адамове яблуко, *a Sisyfean labor* — сізіфову працю, *rack one's brains* — ламати голову (посилено думати, згадувати), *to pay attention to smb.* — звернути на когось увагу, і т.д. [4, с. 772]. Напротывагу фразеологічним зрощенням і єдностям, які мають нероздільне значення, фразеологічні сполучення характеризуються смисловою розкладеністю, що наближає їх до вільних словосполучень. Характерні ознаки фразеологічних сполучень включають [10, с 140]:

- допустиму варіантність одного з компонентів (*a bosom friend* — щирий друг, *a bosom buddy* — нерозлучний приятель); [76]

- можливу синонімічну заміну стрижневого слова (*a pitched battle* — запекла сутичка, *a fierce battle* — люта сутичка)[76];

- можливе включення визначень (*he frowned his thick eyebrows*, він насупив густі брови) [76];

- допустиму перестановку компонентів (*a Sisyfean labor* — Сізіфова праця, *a labor of Sisyphus* — праця Сізіфа) [76];

- обов'язково вільне вживання одного з компонентів і пов'язане вживання іншого (а *bosom friend* — щирий друг: нерозлучним не може бути ворог або хто-небудь інший) [76].

Представлення відтворюваності в якості основної ознаки фразеологізмів дозволило лінгвістам розширити класифікацію і виділити четвертий тип фразеологічних одиниць — так звані «фразеологічні вирази — речення з переосмисленим складом компонентів» [8, с.142].

Фразеологічні вирази — це звороти, що мають буквально значення їх складових компонентів. Це стійкі фразеологічні звороти, що повністю складаються зі слів з вільним номінативним і семантично розгорнутим значенням. Головна особливість цих виразів полягає в їх відтворюваності: вони використовуються як готові мовні одиниці з постійним лексичним складом та фіксованою семантикою [8, с.159]. Серед таких фразеологічних виразів існують різноманітні англійські прислів'я та приказки, які використовуються в прямому значенні і не мають образного сенсу, наприклад: *live and learn* — вік живи, вік учись; *better untaught than ill taught* — краще бути невченим, ніж неправильно вченим; *many men, many mind* — скільки голів, стільки й умів; *easier said than done* — легше сказати, ніж зробити; *nothing is impossible to a willing heart* — хто хоче, той доб'ється [77].

У 1956 році дослідник О. І. Смирницький запропонував фундаментальну класифікацію фразеологізмів англійської мови, яка ґрунтується на порівнянні фразеологізмів і слів: науковець прослідковував спільні риси у семантиці та функціюванні певних типів фразеологізмів, зіставляючи їх з афіксальними чи складеними словами. Під час цього аналізу виявлено спільні риси, такі як цільність і неподільність значень, а також існування як готової одиниці в мові [48, с. 204]. Відзначено, що, на відміну від слів, фразеологізми мають граматичну цільнооформленість, але їх компоненти не є цільними. Науковець описав фразеологізми англійської мови так: «Типова фразеологічна одиниця подібна до одного слова тим, що відношення між її частинами ідіоматичне, завдяки чому вона має значну семантичну цілісність та використовується в мові саме як одна одиниця» [48, с. 206]. Важливо відзначити, що частини фразеологізму переважно

співвідносяться як компоненти складного слова, і взагалі, фразеологічна одиниця подібна до слова як лексеми, а не як окремої словоформи.

У своєму дослідженні, автор розрізняє два типи фразеологізмів: власне ідіоми та фразеологічні одиниці [48, с. 209]. На думку автора, основна відмінність між ними полягає в тому, що ФО, наприклад: *(to) get up* — вставати, *(to) fall in love* — закохуватися, які є невід'ємною частиною мови, повністю позбавлені образності, метафоричності. Науковець стверджує, що навіть якщо вони спочатку мали метафоричне коріння, це значення тепер — втрачено [48, с. 209]. З іншого боку, ідіоми ґрунтуються на перенесенні значення, яке сприймається мовцем, і відрізняються виразною стилістикою та емоційністю [48, с. 209]. Учений виокремлює три можливих способи утворення ідіом:

1. Метафори, які ґрунтуються на використанні звичайних предметів: *(to) take the bull by the horns* — брати бика за роги. На думку автора, такі ідіоми можуть легко переноситися з однієї мови в іншу, утворюючи спільний фонд ідіом [48, с. 226].

2. Метафори, які базуються на використанні специфічних та локалізованих предметів: *(to) accept the Chiltern Hundreds* — складати з себе обов'язки депутата [48, с. 226].

3. Метафори, які полягають у перенесенні виразів з одного контексту до іншого, де вони не мають первісної притаманності. Прикладами таких виразів слугують: *acid test* — серйозне випробування (перенесення зі сфери хімії), *(to) chuck/to throw up the sponge* — визнавати себе переможеним (перенесення зі сфери боксу) [48, с. 226].

Науковець проводить паралелі між фразеологізмами і морфологією слова, виділяючи два типи структур: *перший тип* — **одновершинні** фразеологізми, які мають одну кореневу морфему, що нагадує похідні слова; *другий тип* — **дво-** та **багатовершинні** фразеологізми, які мають два або декілька семантичних центрів, аналогічно складним словам [48, с. 209–212]. О. І. Смирницький класифікує одновершинні фразеологізми на три типи. *Першим типом* є фразові дієслова, які складаються з дієслова та прислівника, де граматичний центр (змінна лексема) знаходиться в першому компоненті, наприклад: англ. *to take out* — розібратися,

зрозуміти. *Другий тип* — це дієслівні словосполучення, де лексичний центр — другий компонент (повнозначне слово), а граматичний центр — перший компонент (допоміжне дієслово), наприклад: *to be tired* — бути стомленим. *Третій тип* — це прийменниково-іменникові словосполучення, де семантичний центр знаходиться в іменниковому компоненті, а граматичний центр повністю відсутній, наприклад: *by heart* — напам'ять [48, с. 214–216].

До категорії двовершинних фразеологізмів, згідно з класифікацією О. І. Смирницького, входять *атрибутивно-іменні конструкції*, що складаються зі структури «прикметник+іменник», наприклад: англ. *best man* — шафер, а також «іменник+іменник», англ. *son-in-law* — зять. Другим типом є *дієслівно-субстантивні одиниці*, які можуть містити дієслово та іменник, наприклад: англ. *catch cold* — застудитися, а також мати структуру «дієслово+прийменник+іменник»: англ. *go to bed* — лягти спати. Також до цієї категорії відносять фразеологічні повтори, що базуються на антонімічності або контрасті: англ. *up and down* — ввєрх та вниз, або можуть бути основані на алітерації: англ. *with might and main* — з усіх сил. Четвертий тип представлений багатьма вершинними *адвербіальними фразеологізмами*, наприклад: англ. *every other day* — через день [48, с. 217–220].

Недивлячись на те, що ця класифікація дозволяє враховувати фразеологізми з одним повнозначним словом, які ігнорувалися раніше, вона обмежує різноманітність шляхів формування ідіоматичності, що позбавляє компаративні вислови можливості отримати статус фразеологізму [48, с. 222].

У 1963 році низкою лінгвістів була запропонована класифікація фразеологізмів, яка основана на понятті контексту. Контекст — це «поєднання семантично реалізованого слова з вказівним мінімумом» [3, с. 131]. Головною відмінністю фразеологічних одиниць від вільних словосполучень є те, що «фразеологізми є одиницями постійного контексту, а вільні словосполучення — це одиниці змінного контексту» [3, с. 131].

Вчені визначили поняття фразеологічно зв'язаного значення як «значення семантично реалізованого слова, яке залежить від постійного, тобто єдиного можливого вказівного мінімуму» [3, с. 132]. Визначення фраземи включає поняття

«одиниці постійного контексту, в якому значення семантично реалізованого слова є фразеологічно зв'язаним» [3, с. 133]. За висновками мовознавців, такі вирази завжди мають двочленну структуру, включаючи семантично реалізоване слово та вказівний мінімум. Додатково вказано, що фраземи можуть приймати форму атрибутивного виразу: англ. *black frost* — мороз без снігу; функціонувати як іменник: *hasband's tea* — рідкий чай ; як дієслівна фраза: *to weigh anchor* — підняти якор, тобто виконуючи різноманітні функції [3, с. 132–133].

Такі вирази не відносяться до постійного контексту через те, що їх вказівний мінімум є обмеженим стилістичним узусом, а не постійним. Незважаючи на це, не можна назвати їх вільними, оскільки вказівний мінімум у словополучень має свої обмеження. Такий контекст можна охарактеризувати як «напівпостійний» або «узуально обмежений». Одиниці узуально обмеженого контексту, хоча схожі на фраземи, залишаються за межами фразеологічного фонду мови [3, с. 133].

За визначенням дослідників, ідіоми представляють собою «одиниці постійного контексту, де вказівний і семантично реалізований елемент утворюють тотожність і виражені загальним лексичним складом словосполучення, що володіє цілісним значенням». На відміну від фразем, ідіоми не включають формально визначених семантично реалізованих слів та вказівного мінімуму, і жоден з їх компонентів не має фразеологічно зв'язаного значення, що залежить від зв'язку з іншими компонентами. Прикладом таких фразеологізмів може слугувати: *in the nick of time* — вчасно, в останню хвилину[3, с. 134].

Зазначаючи, що ідіоми неоднорідні за значимістю компонентів, значна увага приділяється ідіомам, що мають у складі некротизми, тобто слова, що вийшли з ужитку на сучасному етапі розвитку мови та не використовуються для побудови вільних словосполучень і, відтак, змінного контексту. Наявність таких слів у складі ідіоми вказує на певне ідіоматичне значення виразу[3, с. 134].

Отже, фразеологія залишається предметом для дискусій, оскільки дослідники висловлюють різні погляди на визначення фразеологізму, який виступає основною термінологічною одиницею у цій галузі. Також існують розбіжності у визначенні меж пошуків фразеології.. Більшість погоджується з тим, що ФО є одиницею мови,

яка відтворюється у мовленні у готовому вигляді та значення якої не відповідає сумі значень її компонентів. Дискусійним залишається питання приналежності термінів, композитів, прислів'їв та приказок до фразеологізмів, адже деякі науковці, зокрема, Шарль Баллі, вважає фразеологізмами виключно словосполучення. Учені виокремлюють три типи ФО: фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності і фразеологічні сполучення, з метою охарактеризувати наскільки даний фразеологізм має переносне значення; класифікація О. І. Смирницького, основа якої є семантичне порівняння фразеологізмів та слів, включає фразеологічні вирази, що мають у складі лише одне повнозначне слово: одно-, дво- та багатOVERшинні фразеологізми за термінологією.

1.2. Джерела походження фразеологічних одиниць з антропонімічним компонентом в англійській та українській мовах

Мова виступає як ключовий інструмент для осмислення світу та формування культури від давніх часів. Це особливо відображено у фразеології, що, як автономна лінгвістична галузь, пройшла етапи розвитку, подолавши обмеження структурно-таксономічної парадигми. Сьогодні вона спрямована на розкриття використання мови в залежності від комунікативних інтенцій суб'єкта мовлення, факторів адресації та спільних знань про світ. Лінгвокультурологічний аспект дослідження розкриває синергетичну взаємодію між «мовою» культури та семантикою фразеологізмів. Його мета полягає в осмисленні культурно значущих смислів фразеології, виявлення яких відбувається не лише у віддалених текстах, але й в повсякденних дискурсивних практиках, де виявляється майстерність культурно-мовної компетенції [32,с.128]. Сучасна лінгвокультурологія зосереджується на вивченні культурної семантики мовних знаків, особливо фразеологічних, яка формується через взаємодію мови та культури. Більшість фразеологізмів відображають прояви національної культури, що робить фразеологію свого роду «дзеркалом» для лінгвокультурної спільноти, віддзеркалюючи її національну самосвідомість. Ті фразеологізми, які мають особливу культурно-специфічну

семантику, передають спосіб життя та світогляд, що є характерним для конкретної лінгвокультурної спільноти. Згідно з А. Вежбицькою, ці вирази є понятійними інструментами, що відображають минулий досвід суспільства, й увічнюють певні погляди та способи дій. Фразеологізми, взагалі, представляють собою лінгвокультурологічні одиниці, які відображають світогляд конкретної лінгвокультурної спільноти.

Вивчення фразеології з лінгвокультурологічного погляду зосереджене на дослідженні взаємозв'язку між фразеологізмами та культурними символами. Для опису культурно-національної особливості фразеологічної системи надається важливість системі еталонів, символів і стереотипів, які відтворюються у мовній картині світу кожного народу. Оскільки мова є виразником культури для кожного носія мови, мовні вирази набувають функції символів культури, стаючи засобом вираження основних переконань. Таким чином, мова має здатність відтворювати культурно-національну ментальність своїх носіїв [43, с. 224].

Англомовна картина світу може бути уявлена як складна структура з різними рівнями категоризації, включаючи загальні та національно-специфічні аспекти. Ці різновиди виявляються у національних варіантах, таких як британський, американський, австралійський та канадський. Фразеологія виступає одним із ключових представників системи національно-маркованих знань про світ [30, с.294]. Фразеологізми з антропонімами є важливими елементами лінгвокультури етносу, відображаючи його ментальність, інтелектуальні цінності, побут, звичаї та історію. У даному дослідженні можна припустити, що імена власні, що входять до складу фразеологізмів, втрачають свою первинну функцію індивідуалізації і десемантизуються. Натомість, їхній денотат поширюється на широкий коло осіб і може мати різні соціально-оцінні конотації [29, с.153]. Сучасна англійська мова має свої фразеологічні вирази для вираження різних аспектів картини світу, які варіюються частково або повністю [40, с.142]. У рамках семантичного поля, пов'язаного з поняттям «людина», визначаються різні семантичні групи в національних варіантах англійської мови.

1) член суспільства;

- 2) прізвисько носія національного варіанту англійської мови;
- 3) представник певної етноспільноти [59].

Семантична група «член суспільства» представлена в британському варіанті фразеологізмами: *Joe/Fred Bloggs*, *Joe Public i man on the Clapham omnibus*; *Joe Blow*, *Joe Schmoe*, *Joe Zilch*, *Joe six-pack* [75]. Зростання популярності антропоніма *Joe*, починаючи з кінця 20-х років ХХ століття, призвело до виникнення численних фразеологізмів, які конкурували з антропонімом *John* як поширеним чоловічим ім'ям. Наприклад, *Joe Zilch* з'явився в 1920-х роках, *Joe College i Joe Blow* — в 1930-х роках, *a good Joe*, *ordinary Joe i Joe Doakes* стали популярними в 1940-х роках [63, с. 116]. Фразеологічні вирази, такі як *Joe Schmoe*, *Joe Zilch*, *Joe six-pack*, *Eddie Punchclock*, мають високий ступінь виразності і є пейоративними, їхнє значення обумовлене конкретним контекстом. У фразеологізмі *any Tom, Dick and Harry* займенник *any* імплікує небажаність, негативне ставлення, в той час як антропоніми *Tom*, *Dick*, *Harry* символізують буденність, незначущість. У фразеологічних висловах, таких як *Joe Schmoe*, *Joe Zilch* та *Joe six-pack*, компонент "*Joe*" вказує на особу із низьким соціальним статусом, "*Zilch*" позначає відсутність чого-небудь, тоді як "*six-pack*" асоціюється із пачкою пива, яку споживають звичайні робітники і мешканці сільської місцевості [63, с.117]. У групу «прізвиська носіїв варіантів англійської мови» входять фразеологізми з іменем, що національно марковані, вказуючи на приналежність особи до конкретної етноспільноти. Наприклад, *John Bull* відображає типового англійця із певними рисами: зайва вага, червоне обличчя, циліндр, підкреслене пальто і високі чоботи. У групі "представників конкретної етноспільноти" в межах національного варіанту відзначаються фразеологізми-полісеманти «*cousin Jack*» і «*cousin Jenny*,» які в британській англійській культурі вказують на «жителя і жительку Корнуоллу» [46, с. 167].

Українські антропоніми, як складові фразеологізмів, відрізняються тим, що вони можуть узагальнювати конкретні характеристики. Коли імена осіб стають об'єктом типізації через фольклорні твори, утворюються фразеологізми, де антропоніми набувають емоційно-оцінного відтінку та виступають як загальні назви

[36, с. 13]. Цей процес виразно відбитий у іменах *Хома, Химка* – невдахи; *Гапка, Феська, Хівря* – недоумкуваті; *Стецько* – дурень; *Солоха, Солоній* – неухажні, неспритні. Наприклад: *дурний як Стецько; дурний як Омелько*; демонструють комізм компаративні фразеологізми *удалося як Солосі; пара як Хома та Варвара* [56, с.135]. Таким чином, антропоніми відображають конкретні народні естетичні вподобання, ідеали та символи, які становлять основу національного характеру українців: *кожен Івась має свій лас; бідному Савці нема долі ні на печі, ні на лавці (на печі печуть, а на лавці січуть); мели Іване, доки вітру стане* [74]. Емоційно-оцінний характер антропонімів постає через форму імені, тобто словотвірну модель, яка передає фамільярність, наприклад: *переливається як Терешко сироваткою; з Богом, Парасю; по Савці свитка ; не зівай, Хомко, на те ярмарок*. У зразках з антропонімами зокрема наявний і виховний аспект, наприклад: *Який Сава, така його слава* – слава людини залежить від її зовнішніх ознак та духовних якостей. З метою пожартувати з імені, народом створено цілу низку різноманітних римованих зразків типу: *Кирило, набий мені барило; Опанас свині пас ; Пилип до стіни прилип ; Юрку, спечи курку* тощо [43, с.120].

Актуальним залишається вивчення діалектної фразеології, оскільки вона є «засобом відображення в мові національної специфіки, носієм елементів, що у значній різноманітності і повноті характеризують етнічну картину світу»[16, с. 152].

Вивчення художньої літератури також є продуктивним засобом вивчення культурної історії народу через мову. Художні тексти слугують образною моделлю світу та надають необхідну інформацію про культурно-історичний досвід народу, виступаючи як конденсат культурної пам'яті та традицій.

Письменник – як носій і творець національної культури мови, використовує загальнонародну мову свого часу, об'єднує різноманітні засоби словника та виражає світогляд через зображальні елементи. [41, с. 38].

У народній мові черпали красу і силу слова кращі українські письменники. Саме в ній відбито характер народу, спосіб його мислення, релігійні й міфологічні уявлення, народні звичаї та традиції, які склалися протягом багатьох століть і освячені віками. Українська мова, як відомо, відзначається багатством і яскравістю

діалектних ФО (далі— ДФО), які надають їй глибоко оригінального національного характеру[13, с. 10].

Національно специфічними є ті ДФО, які віддзеркалюють характерні особливості культури й побуту, народні звичаї, символіку. Сюди можна віднести ДФО, компонентами яких є назви предметів національної культури: *присів гайдука* (гайдук – народний танець; присядка в танці ; *аркана пішла* (аркан – гуцульський чоловічий танець [16, с.145]. Український народ протягом століть створював самобутню культуру, яка відбиває його багатогранне життя. Одним із найцінніших скарбів є танцювальне мистецтво. У побутових танцях відбиваються істотні риси українського народу: волелюбність, героїзм, завзяття, винахідливість, дотепність і т. д. [43, с.243].

Як стверджує В.Д. Ужченко, великий культурно-національний потенціал мають фразеологізми, що містять соціолінгвістичні, етнографічні та країнознавчі характеристики[55,с. 136]. Традиції визначають ідентичність народу як у його сучасності, так і в його минулому. У стародавні часи існували різноманітні народні вірування, пов'язані з обрядами, обрядами, передбаченнями та ворожінням. Це унікальне втілення світосприйняття та сприйняття світу наших предків виявлялося у рухах та діях, наповнених чарами первинної народної поезії, пісень, сміху, природного гумору, дотепу та жартів. Все це сприяло укріпленню взаємин між людьми та формуванню унікального розуміння зв'язку людини з природою[1,с.122]. Формування фразеологічного фонду кожної мови безпосередньо залежить від обставин історичного, культурного та соціального розвитку суспільства, від особливостей матеріально-побутового та духовно-звичаєвого життя народу. Переважна кількість діалектних фразеологізмів, засвідчених письменниками, становить їх виразну територіальну ознаку та вказує на реалії життя народу, принаймні для вказаного часу, наприклад: *ходити льонтом, бути в супрязі, тримати сервус, іти / піти (пускати, викликати) на бубен (бубень)* [16, с. 164].

ДФО *піти (пускати, викликати) на бубен (бубень)* означає те, що під час продажу речей з торгів били в бубон, щоб скликати покупців. Подана ДФО пов'язана з тривожними хвилинами в житті людей. Удари в бубон сповіщали

селянина про біду, про те, що він залишається без майна, а найголовніше — без землі та свійських тварин, що майже співпадало із загибеллю людини, оскільки одвічна мрія селянина – мати власний наділ, власне поле. Душа українця хліборобська, тому споконвіку він працює на землі. Лишитися без землі означало для селянина втратити сенс життя[43, с. 224].

Отже, фразеологізми містять в собі виражені культурні коди, які відтіняють національну мовну концепцію, відображаючи унікальні особливості сприйняття навколишньої реальності. Мовна концепція світу особи формується під впливом як лінгвістичних аспектів (структура мовної системи), так і екстралінгвістичних факторів (особистий досвід, вік, стать, соціальний статус, освіта, моральні цінності і т.д.). Зв'язок між мовою та культурою найяскравіше виявляється у фразеологічних висловах, які несуть аксіологічну інформацію і пов'язані із формуванням мовної концепції світу. Фразеологізми, що мають національне позначення, віддзеркалюють історичний розвиток етносу, його традиції, звички і специфіку сприйняття світу. Вивчення української діалектної фразеології в художніх творах належить до важливих завдань сучасного мовознавства, оскільки дає багатий матеріал для опису національної культури через особливості сприйняття і закріплення у мові надбань суспільства, традицій, звичаїв та відтворення їх за допомогою пам'яті. Процес розуміння й оцінювання діалектних фразеологізмів як мовних знаків національної культури – це шлях до пізнання менталітету народу, духовної культури.

1.3. Антропоніми в англійській та українській мовах

Антропоніми – це власні імена людей, які індивідуально призначаються кожній особі для її унікального ідентифікаційного визначення. Проблема, пов'язана зі значенням власних імен та їх зв'язком із носіями, захоплює увагу вчених з давніх часів. Між різними точками зору можна виділити три основних напрямки. Деякі лінгвісти, такі як О. Функе, Ж. Вандрієс, Е. Брендаль, стверджують, що, на відміну від загальних імен, які можуть мати не лише номінативне значення, а й денотативне, власні імена виконують лише роль репрезентації, будучи вторинними у порівнянні з

загальними іменами. Інша група вчених, таких як А. Нурен, О. Єсперсен, вважає, що власні імена мають лексичне значення і можуть бути більш важливими і змістовними, ніж загальні імена.[6,с.5].

Завдяки переносній номінативній функції антропонім набуває здатності узагальнювати, диференціювати властивості та характеристики референта та приписувати їх іншому об'єкту. Таким чином антропонім може перетворюватись на засіб типологізації, загальну назву. Власні імена як носії позамовної когнітивної інформації позначаються по-різному в наукових працях: конотоніми, алюзивні власні назви, ономастичні метафори, символічні імена, ремінісцентні власні назви, напівантропоніми, прецедентні імена, оніми-концепти [60,с.15]. Зафіксовані у словниках стійкі вирази з антропонімами не завжди викликають асоціативний шлейф, оскільки, можливо, первинно прецедентна ситуація, що лягла в основу виразу, втратила актуальність та значущість для сучасників, чи антропонім став збірним образом-символом певної риси чи типу поведінки, чи просто є типовим іменем для нації в певний період [60, с.15]. Такими узуально активними власними іменами англійської фразеології є *Tom, Jo, Jack, Charlie, Ann, Jane, Mary (every man Jack, plain Jane, honest Joe, on one's Jack, I'm all right Jack, Jack of all trades)*. Ім'я *Jack* стало денотатом будь-якої особи і навіть активно утворює складні слова : *Jack-in-office, jack-the-lad, предмету Jack-in-the-box, Jack-a-Lent, Jack-o-lantern*, рослини (*Jack-in-the-pulpit – арізема трилиста*), птахи (*jackdaw — галка*) [59]. Прецедентні імена (далі-III) функціонують як «складний знак», у складі якого окрім набору значень, є інваріант сприйняття денотата – диференційні ознаки, тому в комунікації III є іменами-символами, апелюють до прецедентного тексту чи ситуації і таким чином породжують повнішу картину сприйняття, ніж передбачено семантикою власного імені[60, с. 17]. Українська лінгвістка О.О. Селіванова трактує поняття прецедентного феномену як компонент знань, який є актуальним та використаним у когнітивному й комунікативному плані, позначення та зміст якого добре відомі представникам певної етнокультурної спільноти[43, с.267]. Атрибутами III можуть бути і зовнішні риси, і характер, і тип поведінки, певні вчинки, а прецедентна ситуація доповнює характеристику фоновими знаннями. У

фразеологічному складі англійської мови серед прецедентних феноменів виявлено прецедентні імена, які слугують мотиваторами фразеологізмів англійської мови та є персонажами релігійних та міфологічних сюжетів, літературних творів, народної творчості та соціально вагомими постатями. Поширеними прикладами ПІ біблійного походження є фразеологізми *doubting Thomas; like Daniel in the lion's den; old as Adam*. Семантика цих ФО базується на асоціаціях прецедентних імен з рисами характеру / поведінкою денотата (пр. *Good Samaritan* – це співчутливий та беззастережно добрий як і чоловік в Ісусовій притчі), зі зовнішніми рисами денотата (пр. *David and Goliath* – мала / незначна людина чи організація перемагає велику дивовижним способом, що пов'язано з перемогою юного Давида з Божою поміччю над велетнем Голіафом), із обставинами життя денотата (пр. *Poor as Lazarus* – це бідний та нещасний як жебрак, про якого Ісус розповідає притчу), із вчинками денотата (пр. *Judas kiss* – це зрада, шкода, заподіяна під прикриттям дружби, що ілюструється відповідним вчинком одного з апостолів, щоб виявити Ісуса для арешту), із зовнішніми атрибутами денотата (пр. *the mark of Cain* – клеймо вбивці, яке Каїн отримав, вбивши свого брата Авеля) [58]. Такою ж за чисельністю є група універсальних ПІ у ФО з антропонімами античної культури: міфоніми, ідеоніми, імена історичних постатей. Прикладами міфонімів є : *Cupid's dart* – полон любові, символом якого став атрибут грецького бога любові; *to cut the Gordian knot* – подолати важку проблему ефективно, імя вказує на історію про те, як Олександр Великий розрубав складний Гордіїв вузол, котрий ніхто не міг розплутати ; *Homeric laughter* – нестримний сміх, вказує на сміх богів, про який йдеться в «Ілліаді») [60, с. 100]. Розуміння фразеологізмів національних ПІ вимагає фонового знання національних прецедентних текстів та ситуацій або спеціального тлумачення, тому такі одиниці найбільші виразники національної самобутності і менш красномовні в процесі міжкультурної комунікації. Прикладами етномаркованих ПІ є *Florence Nightingale* — відома медсестра 19ст , що символізує доброту, *Hobson's choice* — відсутність вибору (Томас Гобсон створював імітацію вибору коня для своїх клієнтів, дане ПІ апелює до прецедентної ситуації та

поведінки референта), *Morton's fork* (архієпископ Кентерберійський і міністр, що прославився вибиванням позик, ПІ апелює до поведінки референта)[58].

Антропоніми фольклорного походження в структурі англійської фразеології найчисельніші, проте саме ця група найважча для декодування символізму ономастичного компонента, оскільки простежити зв'язок з прецедентним джерелом часто неможливо, багато з раніше прецедентних феноменів народної культури втратили значущість для сучасних комунікантів[58]. До прикладу, *before you can say Jack Robinson* – миттєво, дуже швидко (ідентифікувати денотата неможливо, але, ймовірно, була людина, котра наносила надзвичайно короткі візити, за які встигали ледве повідомити про його прихід, принаймі така прецедентна ситуація зафіксована у словнику 18ст.), *a Jack the lad* – впевнений не дуже серйозний юнак, що поводить не думаючи про інших. Одним з найвідоміших ПІ фольклорного походження навіть зі статусом універсального можна вважати *Robin Hood* – символ героя, що допомагає знедоленим (референтом є напівлегендарний образ з відповідними диференційними ознаками) [58].

Антропоніми не лише виконують свою основну функцію як назви об'єктів у навколишньому середовищі, але також набувають вторинного, концептуального змісту, перетворюючись в експресивно-оцінювальні замітники загальних понять. Вони збагачуються концептуальними або референтними конотаціями, які органічно поєднуються з емоційно-експресивними відтінками [60, с. 105].

В українській мові антропоніми мають свої види. Це особове ім'я, ім'я по батькові, прізвище, прізвисько, псевдонім. Ім'я – власне особове найменування, дане дитині при народженні або вибране для себе дорослою людиною. Ім'я по батькові – це найменування, утворене від імені батька. Прізвище – це спадкове офіційне найменування, яке вказує на належність людини до певної сім'ї. Псевдонім – це вигадана назва, яка може діяти як альтернатива або додаток до справжнього імені. Псевдонім – вигадане з певною метою власне особове найменування, яке функціонує поряд зі справжнім або замість нього. Існують специфічні види антропонімів: андронім – іменування жінки за іменем, прізвищем або прізвиськом її чоловіка (наприклад, Долянючка – дружина Долянюка); метронім – власна назва

сина або дочки за іменуванням матері або когось із предків по материнській лінії (наприклад, Оленюк – син Олени); патронім – власна назва сина чи дочки, утворена від батькового іменування (наприклад, Іваненко – син Івана) та ін. [9, с. 8].

Українська антропонімія віддзеркалює нашарування різних аспектів суспільно-політичних, соціально-економічних, етнічних, історико-культурних та побутових процесів, а також відображає різноманітні явища, що відзначають історичний розвиток української мови. Міфологія та світогляд давніх слов'ян, які приділяли особливу увагу магичній силі імені, відігравали важливу роль у формуванні антропонімічної системи. Фактично, будь-яке повнозначне слово того часу могло стати особовим іменем, але існуюча система слов'янського іменника виступала як своєрідний фільтр у процесі створення нових імен [46, с. 75]. Варіанти язичницьких імен переважно відображали різні аспекти вірувань та життєвого порядку наших предків:

- імена-побажання — Живко, Вовк, Зубр, Сокіл;

- охоронні (запобіжні) — Захворай, Нелюб, Некрас, Несміян, Нехорош; наші предки сподівалися, що такі імена не привертатимуть уваги до дітей, тому зайвий раз ніхто не буде цікавитися дитиною і не спричинить їй зла;

- за порядком і часом народження — Третяк, Шестак, Сьомак, Малюта;

- які виражали абстрактні поняття — Горе, Голод, Журба;

- вказували на час, коли дитина з'явилася на світ — Зима, Мороз, Холод; Серeda, Субота;

- називали обставини родинного життя — Холоп, Гончар;

- свідчили про вірування — Амінь, Гріх, Отченаш, Богухвала [46, с.76].

В антропонімічній літературі прізвища типу Вовк, Медвідь, Лис часто безпосередньо пов'язують з відповідними тваринами (ніби прізвище Вовк пішло від того, що перший із носіїв цього прізвища мав якесь зіткнення з вовком, а Лисом назвали першого носія цієї особової назви за його відповідну вдачу, звичайно, хитрість і т. п.) Щодо прізвищ типу Куліш, Бублик, Корж, їх пов'язують із відповідними стравами, натякаючи, що перші носії цих прізвищ були прихильниками цієї їжі. Прізвища, такі як Дебелий, Чепурний, Чуприна, пов'язують

з характерними фізичними рисами їхніх носіїв та іншими аспектами зовнішності.

Джерелами «іменотворчості» слугували різноманітні сфери:

- за фахом: Кожем'яка, Коновал, Живодер;

- за посадою: Владика, Ігумен, Посол;

- за походженням людини, її етнічними ознаками: Татарин, Мордвин, Чемерис;

- за індивідуальними ознаками зовнішності людини та особливостями її характеру: Розумник, Сувор, Черноголов.

- значна група імен мотивована загальними назвами домашніх тварин, лісових звірів, птахів, риб, комах тощо: Баран, Вовк, Заєць, Гусак, Ворон, Сокіл, Чайка, Лин, Судак [46, с.80].

Отже, фразеологізми з антропонімами є носіями базових елементів когнітивної бази, національно-культурних концептів, розуміння котрих зумовлює труднощі в міжкультурній комунікації. Національні ПІ роблять фразеологічні одиниці етномаркованими, вони апелюють до феноменів властивих національній культурі та актуальних у певний період, котрі у складі ФО передаються антропонімами реальних людей та народної творчості. Універсальні ПІ представлені антропонімами біблійного, античного походження та відомих творів художньої літератури. Українські власні особові імена – цікавий пласт активної лексики загальнонаціональної мови. Антропоніми в українській мові є важливою складовою частиною лексичного складу мови і виконують різноманітні функції у комунікативному процесі. Антропоніми відображають імена людей, їхню індивідуальність, належність до певних груп або культурних контекстів. Вони можуть бути використані для ідентифікації особи, вираження емоційного ставлення, передачі інформації про походження або професію, а також для створення образів та асоціацій. Це цінний матеріал для глибшого розуміння процесів, які відбувалися в різних історичних зрізах у мові народу, в його історії та культурі.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З АНТРОПОНІМІЧНИМ КОМПОНЕНТОМ В ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧОМУ АСПЕКТІ

2.1.Критерії виокремлення фразеологізмів з антропонімічним компонентом

Питання про обсяг фразеології безосередньо пов'язане з проблемою встановлення параметрів її одиниць. Не зважаючи на те, що різні дослідники дають власні визначення фразеологізму, вони сходяться на думці, що «фразеологізм – це особлива мовна одиниця, яка має свої ознаки» [3, с. 76]. Проте тут виникає наступна перешкода у дослідженні фразеологізмів, а саме – які диференційні ознаки притаманні фразеологізмам. За дослідженнями В. Папіш, дослідники найчастіше вказують на такі ознаки, як «фразеологічне цілісне значення, відтворюваність, відносна постійність компонентного складу та структури й експресивність» [37, с.80]. Крім зазначених рис, варто враховувати інші характеристики фразеологізмів, такі як образність, різноманітність граматичної структури та ступінь внутрішніх зв'язків між компонентами. Неоднозначне тлумачення ФО спостерігається і в роботах зарубіжних дослідників. Так, Т. Шиппан у книзі «Лексикологія сучасної німецької мови» під фразеологізмом розуміє «стійку єдність» [72,с.153]. Основна сфера фразеологічного складу мови характеризується її ідіоматичністю, стійкістю, лексикалізацією та відтворюваністю (див.Додаток А). Автор називає основні критерії фразеологічності і приводить їх докладний опис:

- 1) ідіоматичність — значення фразеологізму може бути пояснено через значення його складових частин;
- 2) стійкість — фразеологізми є мовноцілісними, їх видозміна можлива лише незначною мірою;
- 3) лексикалізація — порівнянні з вільними синтагмами, фразеологізми формують нову семантичну єдність; складові частини можуть частково або повністю втрачати свою самостійність);

4) відтворюваність — фразеологізми є сталими компонентами мовної системи, передаються як цілісні одиниці без нових утворень) [72, с. 154].

Ідіоматичність – властивість фразеологізмів, при якій семантичне значення цілого вислову та його окремих компонентів може відрізнятися. Повна ідіоматичність спостерігається, коли відмінність між фразеологічним і буквальним значенням вислову є істотною. [54, с. 20]. Тобто, якщо усі компоненти словосполучення набувають іншого семантичного значення, то вони утворюють ідіоматичні вирази, наприклад: *to open Pandora's box* — відчинити скриньку Пандори, що символізує випуск проблем або негараздів, які не можуть бути зупинені; *to be Jack of all trades* — бути людиною усіх професій, яка має різноманітні навички або вміння в багатьох галузях. Якщо лише деякі компоненти словосполучення семантично трансформовані, то вони утворюють часткові ідіоматичні вирази, наприклад: *Murphy's law* — закон Мерфі, який стверджує, що все, що може піти не так, піде не так; *to take a Mickey* — кепкувати або робити жарт на чийсь рахунок, зазвичай у легкій і дружній формі [76].

Стійкість характеризується як основний критерій виділення фразеологічних одиниць. У даному випадку, стійкість визначається як складне поняття, що ґрунтується на триєдності фразеологізму на різних рівнях. Ця триєдність включає ступінь нерозкладності компонентів у межах конкретної фразеологічної одиниці, постійність її значення та незмінність лексичного складу [54, с. 20], наприклад: *to be a Romeo* — бути ромео, що вказує на чоловіка, який є романтиком або перебуває в глибокому закоханому стані; *to have a Napoleon complex* — мати комплекс Наполеона, що означає компенсувати низький зріст або почуття меншовартості шляхом демонстрації агресивної поведінки або переваги [75]. Лінгвісти визначають, що цей критерій є головним при розмежуванні сталих і змінних словосполучень. Відтворюваність і стійкість є побічними ознаками, оскільки фразеологічним одиницям властива певна семантика [54, с. 21].

На думку німецького лінгвіста Г. Бургера існує три ступені стійкості фразеологізмів: психолінгвістична, структурна та прагматична [69,с.110]. *Психолінгвістична стійкість* передбачає, що фразеологізм стає нерозривною

частиною ментального словника мовця як стала мовна одиниця. Цей факт зумовлює існування переносного (фразеологічного) та буквального значення словосполучення, при чому фразеологічне реалізується у мові в першу чергу [69,с.110]. Наприклад: *Big Brother* — фразеологізм, походить з роману Джорджа Орвелла «1984», і є псевдонімом володаря тоталітарної держави, яка веде постійний нагляд і контроль за життям своїх громадян через масову спостережливність та примусове втручання в їх приватні справи. Вираз "*Big Brother is watching you*" вживається в романі для підкреслення безперервного нагляду та контролю; *Don Juan* — цей фразеологізм використовується для позначення чоловіка, який має велику привабливість до жінок і постійно заводить нові романтичні стосунки. Він походить від імені легендарного героя Дон Жуана [75].

Структурна стійкість, на відміну від звичайних словосполучень, демонструє незмінність у вживанні незалежно від контексту [69, с. 112]: *to boycott* — цей фразеологізм означає організоване відмовлятися від покупки, використання чи участі в чомусь, як форма протесту. Фразеологізм походить від прізвища Карла Бойкотта, який був об'єктом організованої соціальної бойкотування; *to pull a Judas* — фразеологізм, що означає зрадити когось, як зрадив Іуда Іскаріот Ісуса Христа [76]. Структура фразеологізму залишається стійкою, і незмінна незалежно від того, як саме вживається.

Прагматична стійкість властива лише тим фразеологізмам, чиє існування та використання чітко пов'язані з конкретними ситуаціями і виконують певні функції в усному мовленні [69, с. 112]. Наприклад: *to be a Scrooge* — цей фразеологізм означає бути дуже жадібним і скупим. Його можна вживати в різних контекстах, але найчастіше він використовується, коли мова йде про гроші, витрати або подарунки; *to be a Benedict Arnold* — цей фразеологізм означає зраджувати свою країну або товаришів. Він найчастіше вживається в контексті політики або військових дій [75].

Лексикалізація — це процес, за яким фразеологічний вираз стає складовою частиною мовного лексикону та набуває своєї власної лексичної форми. Фразеологізми з антропонімічним компонентом можуть мати власну лексичну форму, наприклад, іменник, прикметник або дієслово [37,с.81]. Такі вирази стають

складовими частинами мовного лексикону і з часом можуть змінювати своє значення або ставати менш ідіоматичними.

Відтворюваність — це характеристика фразеологізму, що означає можливість вживання його у мовленні в незмінному вигляді. Фразеологізми з антропонімічним компонентом, як правило, є стійкими з точки зору форми, тобто зберігають свій склад та порядок слів у різних ситуаціях мовлення. Вони можуть бути розпізнані та зрозумілими носієм мови незалежно від контексту вживання. Це підвищує ефективність комунікації, оскільки такі фразеологізми можуть використовуватися для передачі складних ідей чи емоційних відтінків з мінімальними зусиллями для пояснення [32, с.81]. Наприклад, фразеологізм *to pull a Homer* — зробити якусь дурницю— є відтворюваним, оскільки цей вираз може бути розпізнаний та зрозумілий носієм англійської мови, який знайомий з культовим мультсеріалом "The Simpsons", незалежно від того, в якому контексті він вживається [76].

Однією із поширених класифікацій в західному мовознавстві є класифікація фразеологізмів за В. Фляйшером. Автор стверджує, що «класифікації допомагають нам зрозуміти динаміку та гнучкість системи». У праці «Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache» вчений вводить семантичні, синтаксичні, структурні та функціональні критерії для класифікації фразеологізмів. Він визначає кілька типів фразеологізмів, таких як номінативні, комунікативні, фразеологічні шаблони, а також морфологічно-синтаксичну класифікацію, яка розрізняє ад'єктивні, адвербіальні, субстантивні і вербальні класи фразеологізмів. [66,с.165]. Вчений встановлює наступні взаємозв'язки між фразеологізмам та словом, що належить до певної частини мови:

1. Фразеологізм, так само як і окреме слово, виконує синтаксичну функцію у реченні.
2. Морфологічно-граматичні категорії фразеологізму збігаються з відповідними еквівалентами, що виражені окремими словами, наприклад, як «іменник» або «прикметник» – родом, числом, відмінком, або як «дієслово» – часом, особою, числом.

3. Властивість валентності притаманна фразеологізмам у ролі «дієслова», які можуть бути як одновалентними, так і полівалентними.

4. Фразеологізми, утворюючи речення, повинні мати семантичну взаємодію, аналогічно словам [66, с. 166].

Отже, можна зробити висновок, що основними диференційними ознаками фразеологізмів є: ідіоматичність, стійкість, лексикалізація та відтворюваність. Також виділити таку класифікацію, яка включає в себе структурні та функціональні критерії фразеологізмів. Дані критерії виокремлення фразеологізмів з антропонімічним компонентом є інструментом для дослідження та опису ФО, а також для розуміння їх ролі та значення в мовленні та культурі.

2.2 Принципи, методи та етапи дослідження фразеологічних одиниць з антропонімічним компонентом

Метод дослідження є одним із найважливіших моментів у процесі вивчення фразеології. Метод — це інструмент для виділення об'єктів дослідження та визначення відмінних характеристик, які допомагають відрізнити фразеологічні одиниці від нефразеологічних словосполучень. Безперечно, метод виступає як знаряддя для розкриття природи фразеологізмів, що сприяє встановленню предмету дослідження та визначенню меж фразеології. Очевидно, що вибір методу обумовлюється об'єктом і метою дослідження. Що стосується фразеологізмів, то через їхню подвійну природу – схожість з окремими словами і водночас подібність до вільних словосполучень і речень – виявлення відповідного методу дослідження є важливим [8, с. 98]. Справедливо вважати, що правильно обраний метод виступає як «своєрідний компас», що допомагає досліднику орієнтуватися та уникати помилок у процесі пізнання [33, с. 161].

Всі наукові дослідження включають застосування загальнонаукових методів, які є основоположними для всіх наукових робіт, а також спеціальних методів, які застосовуються виключно в межах конкретної наукової галузі. Варто зазначити, що

наше дослідження спрямоване на вживання та відтворення англійських фразеологізмів з антропонімічним компонентом у сучасних репрезентативних корпусах англійської та української мов, а саме Британський національний корпус (British National Corpus) та ГРАК (Генеральний регіонально анотований корпус української мови), а також в англо-українському фразеологічному словнику К.Т. Баранцева. Це зумовило використання низки лінгвістичних та перекладознавчих методів дослідження, які дозволяють говорити про достовірність наших висновків, спостережень і загальних результатів дослідження.

Пропонуємо спочатку детально розглянути використані у нашому дослідженні лінгвістичні методи.

Метод спостереження представляє собою систематичний, цілеспрямований та чітко структурований аналіз об'єктів та явищ об'єктивної реальності, які є предметами дослідження. Через використання методу спостереження ми отримуємо первинну інформацію у вигляді комплексу емпіричних тверджень [33, с.161]. За допомогою цього методу ми розробили план дослідження, визначили його мету та інструменти, які допомагають перейти від об'єктів спостереження до самого результату спостереження. Крім того, за допомогою методу спостереження ми встановили особливості та зв'язки ФО з антропонімічним компонентом у сучасних художніх онлайн виданнях.

Дедуктивний метод є однією з форм наукового пізнання, в якій логіка розвивається від загального до конкретного. У більш загальному розумінні, дедуктивний метод можна охарактеризувати як будь-яке виведення висновків на основі умов, а в більш конкретному контексті він передбачає доведення або виведення твердження на основі законів логіки, які відрізняються високою достовірністю. [33,с.161]. Цей метод ми залучили з метою поступового аналізу ФО з ономастичним компонентом спочатку від загальних їхніх особливостей до конкретних. Завдяки використанню дедуктивного методу ми проаналізували окремо кожен фразеологізм, визначили їхні особливості, структуру та дефініцію. Таким чином, ми здійснили перехід від загальних особливостей ФО з ономастичним

компонентом до детального дослідження, а також можливих способів їх відтворення українською мовою в художніх онлайн виданнях.

Індуктивний метод є протилежним зазначеному вище. За індуктивного методу логіка наукового пізнання розвивається від конкретного до загального. Іншими словами, загальні висновки логічно випливають із окремих спостережень. Щоб отримати загальні знання про певний клас об'єктів, необхідно дослідити окремі елементи цього класу та виявити в них суттєві характеристики, які є характерними саме для цього класу [33, с.161]. Ми застосували цей метод для переходу від конкретних положень до загальних висновків. На основі індуктивного методу ми спочатку узагальнили окремі випадки використання ФО з антропонімічним компонентом в електронних корпусах мов. Після цього ми встановили закономірності їх використання.

Системний метод полягає у дослідженні певних об'єктів та складних систем. Він дозволяє визначити належним чином способи утворення складного об'єкта з певних компонентів та їхню взаємодію з ціллю керування таким об'єктом [3, с.126]. На основі цього методу ми проаналізували об'єкти (оніми) та складну, самоорганізовану фразеологічну систему. Скориставшись системним методом ми мали можливість визначити зв'язки між об'єктами нашого дослідження та упорядкувати теоретичні матеріали.

Описовий метод є процесом пізнання, який включає фіксацію отриманих результатів дослідження за допомогою використання спеціальних наукових термінів та позначень [33, с. 161]. За допомогою цього методу ми визначили приклади ФО з антропонімічним компонентом, які використовуються в онлайн корпусах, і описали їхні унікальні особливості та класифікацію, звертаючи увагу на їхнє значення.

Метод класифікації дозволяє розподілити об'єкти дослідження на різні категорії в залежності від їх спільних ознак та встановлення закономірних зв'язків між класами об'єктів у системі певної галузі знань [9, с. 5]. За допомогою цього методу ми здійснили узагальнення ФО з антропонімічним компонентом, щоб виділити їх основні лексико-семантичні мікрополя.

Метод суцільної вибірки використовується з метою класифікації відповідних прикладів для подальшого аналізу. Застосування цього методу дало нам можливість виокремити ФО з антропонімічним компонентом в контексті сучасних художніх текстів.

Метод дистрибуції. Основою цього методу є дослідження всіх можливих контекстів мовної одиниці, представлених одиницями аналогічного рівня. Це стратегічний підхід, що дозволяє встановлювати взаємозв'язки між виразами та їх пов'язаними компонентами. Окрім того, цей метод полягає у вивченні контекстуального оточення, в якому вживаються ФО з антропонімічним компонентом. Під час застосування методу дистрибуції дослідник аналізує різні аспекти контексту, такі як лексичне оточення, граматичні конструкції, синтаксичні особливості, семантичні відношення та стилістичні особливості фразеологізмів з ономастичним компонентом. Вивчення оточення може розкрити нюанси, пов'язані зі значенням, стилістичними особливостями та рольовими відтінками фразеологізмів.

Комплексний метод в дослідженні фразеологізмів з антропонімічним компонентом включає в себе різні етапи та підходи для аналізу і розуміння цих фразеологізмів. Основні етапи комплексного методу включають:

1. Збір фразеологізмів з антропонімічним компонентом для подальшого дослідження. Це може включати перегляд літератури, корпусних даних, тексти літературних творів, мовних джерел тощо.

2. Класифікація фразеологізмів з антропонімічним компонентом за різними критеріями, наприклад, за походженням, семантико-стилістичною групою, структурою тощо. Це допомагає систематизувати фразеологізми та виділити їхні особливості.

3. Дослідження значень фразеологізмів з антропонімічним компонентом у різних контекстах. Це включає аналіз семантичних відтінків, переносного значення та вживання фразеологізмів в різних мовних ситуаціях.

4. Вивчення історичних, культурних та лінгвокультурних аспектів фразеологізмів з антропонімічним компонентом. Це включає вивчення походження

фразеологізмів, пов'язаних історичних фактів, асоціацій з відомими особами, культурних зв'язків тощо[8, с.162].

Комплексний метод дозволяє розглядати фразеологізми з антропонімічним компонентом у різних аспектах, охоплюючи їх лінгвістичні, культурні та комунікативні аспекти. Цей підхід дозволяє більш глибоко зрозуміти та пояснити особливості цих фразеологізмів у мовленні та культурному контексті.

Метод «семантичного диференціалу». Застосування цього методу дає можливість об'єктивно відмежовувати фразеологізми від сполук слів. Метод «семантичного диференціалу» передбачає застосування математичного аналізу. Значення слова з його допомогою визначається як точка в n-мірному просторі, що є водночас опорою перетину координатної сітки. Техніка методу «семантичного диференціалу» може бути використана в дослідженні фразеологізмів з ономастичним компонентом для визначення емоційного забарвлення або оцінки, яку люди пов'язують з цими фразеологізмами [3,с.128]. До прикладу, можна показати два поняття на одномірній біполярній шкалі з двома крайніми полярними позиціями: «добрий — злий». Тут можна б розмістити, в залежності від асоціацій, що виникають у індивіда, з допомогою якого проводиться дослід, такі слова, як «непоганий» і «недобрий». Прикладом може бути дослідження фразеологізму з антропонімом *as wise as Solomon* — мудрий як Соломон). Для застосування методу семантичного диференціалу можуть бути використані два протилежних поняття, наприклад «мудрий — нерозумний». Респондентам пропонується оцінити фразеологізм за шкалою між цими поняттями. Такий підхід дозволяє систематизувати та кількісно виміряти сприйняття фразеологізмів з антропонімічним компонентом та дозволяє систематично вивчати семантичні особливості фразеологізмів і отримувати об'єктивні дані про їхнє значення та використання в літературі [3, с.128].

Контекстологічний метод дозволяє уникнути психологічного та одностороннього стилістичного трактування досліджуваного явища. Дослідники визначають кілька принципів, на яких ґрунтується цей метод:

1. Вивчення фразеологічного матеріалу варто вести у плані синхронії, бо визначення суті фразеологізму та межі фразеологічного фонду мови не може бути виведене із спостереження над історичною динамікою явища.

2. При виборі методу необхідно орієнтуватися на специфіку мови.

3. В англійській мові — мові аналітичної будови — основним поняттям теорії фразеології варто прийняти поняття контекстуальної взаємодії слів у їх словосполученнях; вивчення типів цієї взаємодії надасть можливість відокремити фразеологічні явища від явищ іншого порядку.

4. Фразеологізми доцільно вивчати у мовах їх реального мовного вживання.

5. Дослідження обмежене колом основних теоретичних проблем англійської фразеології [8, с.167].

До прикладу, фразеологізм *John Doe* в англійській мові є загальним іменем, яке використовується для позначення невідомої або загальної особи, але в залежності від контексту його значення може варіюватися.

"The name John Doe is often used in legal documents to refer to unidentified individuals." У цьому випадку "John Doe" є терміном, що використовується в юридичних документах для посилання на невідомих осіб [76].

"The character in the story was a real John Doe, leading a mundane life." У даному реченні *John Doe* використовується для опису персонажа, який веде нудне, повсякденне життя [75]. В українській мові яскравим прикладом слугує фразеологізм «Пан Коцький на горщиках»: «Пан Коцький, знаменитий багатій і чарівник, постійно приходив на такі зустрічі, виступаючи з різними магічними номерами. Цього разу він з'явився на сцені на горщиках, викликавши велику сміхоту усіх присутніх». У цьому прикладі фразеологізм «*Пан Коцький на горщиках*» вжито в контексті опису святкової події, де персонаж виступає з комічним виступом на горщиках. Контекстуальне вживання цього фразеологізму допомагає передати безтурботний та жартівливий характер Пана Коцького, його схильність до нестандартних та незвичайних дій. Цей епізод став популярним і увійшов у фольклор та мовлення як фразеологізм, що позначає комічну ситуацію або жартівливий виступ [74].

Аналіз отриманих контекстів дозволить зрозуміти, яким чином вживається даний фразеологізм у різних жанрах та контекстах, та допоможе уточнити його семантику та можливі варіанти тлумачення.

Проаналізувавши використані лінгвістичні методи, можемо тепер перейти до розгляду перекладознавчих методів.

Зіставний метод використовується для виявлення особливих, відмінних рис мови завдяки порівнянню цієї мови з іншою на основі їхніх спільних характеристик. Цей метод дав нам змогу порівняти структуру ФО з антропонімічним компонентом й визначити відмінні риси між ними в англійській та українській мовах, а також ми визначили особливості відтворення антропонімічного компонента в українській та англійській мовах на матеріалі художніх текстах.

Порівняльно-перекладознавчий аналіз допомагає встановити співвідношення між текстами оригіналу та перекладу. Застосування цього методу дало нам змогу виявити відмінності у відтворенні ФО з антропонімічним компонентом в англійських художніх текстах та їх українських перекладах.

Наша методика дослідження спрямована на аналіз ФО з антропонімічним компонентом та заснована на шести основних етапах. На кожному етапі детально вивчається той чи інший аспект ФО з антропонімічним компонентом. Проаналізуємо ці етапи.

На першому етапі дослідження ми сформувавши основу теоретичних доробків з питань аналізу фразеологізмів, зокрема з антропонімічним компонентом. На даному моменті ми залучили лише лінгвістичні методи дослідження, як описовий метод, дедуктивний та індуктивний методи, метод спостереження, метод суцільної вибірки. Зазначені методи допомогли нам визначити найголовніші теоретичні засади стосовно особливостей фразеологічного наповнення художніх текстів.

На другому етапі дослідження ми систематизували увесь відібраний теоретичний матеріал після чого визначили специфіку художніх текстів та ФО з антропонімічним компонентом. На цьому етапі було залучено метод спостереження, а також дедуктивний і системний методи.

На третьому етапі ми опрацювали теоретичні праці з питань антропонімії для подальшого аналізу ФО з антропонімічним компонентом, які використовуються у незвичних контекстах на основі електронних корпусів англійської та української мов. З цією метою ми використали такі методи дослідження, як описовий метод, дедуктивний та індуктивний методи та метод спостереження.

На четвертому етапі ми відібрали приклади англійських ФО з антропонімічним компонентом, а також їх українські переклади. Після цього ми здійснили аналіз вдалості відтворення зазначених ФО в мові перекладу завдяки зіставному методу та порівняльно-перекладознавчому аналізу. Описовий метод й метод суцільної вибірки були залучені на цьому етапі з метою виділення відповідних ФО з антропонімічним компонентом для подальшого їх аналізу. Завдяки компонентному аналізу ми з'ясували зміни змістового наповнення фразеологізмів, а також структурно-семантичні відношення між виокремленими фразеологізмами.

На п'ятому етапі дослідження ми проаналізували переклад англійських ФО з антропонімічним компонентом українською мовою. Для цього ми залучили метод спостереження, а також метод кількісного аналізу, щоб визначити квантитативне співвідношення використаних способів перекладу виокремлених ФО з антропонімічним компонентом.

На шостому етапі дослідження ми підсумували й описали всі отримані результати. З цією метою нами було залучено системний метод.

Отже, наша робота з аналізу ФО з антропонімічним компонентом складалася з шести етапів. На кожному етапі дослідження ми залучили різного роду лінгвістичні та перекладознавчі методи для того, щоб отримати лише об'єктивні та достовірні результати. Застосування вищевказаних методів у дослідженні фразеологізмів з антропонімічним компонентом у нашій роботі дає можливість з'ясувати їхні семантичні властивості, вживання у конкретних контекстах та виявити специфіку їх використання в мовленні на базі репрезентативних корпусів англійської та української мов. Такий підхід дозволяє розкрити особливості і значення фразеологізмів з антропонімічним компонентом, встановити зв'язки між

їхніми складовими частинами та їхню роль у формуванні смислу вислову. Крім того, це дослідження допомагає виявити особливості їхнього використання в різних стилістиках та мовних жанрах, а також з'ясувати їхню роль у культурному контексті. Таким чином, застосування вищевказаних методів дозволяє отримати глибше розуміння фразеологізмів з антропонімічним компонентом та вивчити їхню функціональну та семантичну специфіку.

РОЗДІЛ 3

ЛІНГВОКУЛЬТОРОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З АНТРОПОНІМІЧНИМ КОМПОНЕНТОМ ТА СПОСОБИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

3.1. Структурно-семантичні особливості фразеологізмів з антропонімічним компонентом в англійській та українській мовах

«Фразеологічна одиниця виконує певну синтаксичну функцію, поєднується з іншими членами речення, може виражати часомодальні, просторові відношення, тобто є елементом граматичної системи: фразеологізм є результатом переосмислення вільного словосполучення, надслівною структурою, в якій особливим способом поєднуються семантико-граматичні ознаки всіх компонентів»[55,с.129]. Формальна структура фразеологічних виразів призводить до значних відмінностей у класифікації цих лінгвістичних одиниць. Більшість вчених вважає необхідним враховувати морфолого-синтаксичні аспекти фразеологічних одиниць, такі як сполучуваність фразеологізмів, специфічний для кожного розряду граматичних категорій та можливість виявлення парадигматичних форм для вираження взаємозв'язків і відношень з іншими словами[11, с.5]. За М. Алефіренком, «фраземи утворюють семантико-граматичні розряди, які не збігаються з частинами мови, лише інколи співвідносячись із ними; у кожному з цих розрядів фразема має певне категоріальне значення, «зумовлюване її міжривневими зв'язками в мові, а також особливостями функціонування у мовленні»[3, с. 42-45]. На думку В. Ужченка та Д. Ужченка, урахування цих факторів дає змогу виділити такі основні розряди:

- 1) іменникові фразеологічні одиниці, що характеризують:
 - а) людину;
 - б) істот (реальних або нереальних);
 - в) предмети;
 - г) абстрактні поняття

2) найбільшу кількість складають дієслівні фразеологічні вирази, які вказують на дії та процеси, переважно ініційовані людиною. Фразеологізмів, що позначають дії, викликані неособою або предметом, виявляється дуже мало.

3) прикметникові фразеологічні вирази відрізняються від простих прикметників тим, що вони не передають загальної ознаки (без відношення до об'єкта), або вказують на якусь ознаку в зв'язку з людиною.

4) прислівникові фразеологічні вирази описують просторові та часові характеристики, інтенсивність дій, психофізичний стан, поведінку людини, кількісні параметри, стосунки між людьми, повноту дії та її якість.

5) Вирази-вигуки та інтер'єктивні фразеологічні одиниці висловлюють емоційні реакції, вольові висловлення, побажання, прохання, накази, заборони, клятви, а також відповіді на слова співбесідника чи ситуацію, підтвердження сказаного та вираження соціального етикету [55,с.132-133]. Дослідниця Л. Скрипник, аналізуючи фразеологічні одиниці в синхронному плані, виділяє два граматико-структурні класи: фразеологічні одиниці, організовані за моделлю словосполучення, семантико-структурною особливістю яких є співвідносність з окремим словом і функціонування в ролі члена речення і фразеологічні одиниці фрази, організовані як прості або складні речення [47, с. 23].

Варто зауважити, що у складі ФО власні назви зазнають складних семантичних перетворень, збагачуються новою семантикою. Як складові ФО, власні назви втрачають свою функцію індивідуалізації, набуваючи властивостей узагальнення та характеристичності, перетворюючись в експресивні вислови. Головним розрізняючим аспектом фразеологізмів є нове фразеологічне значення, яке виникає внаслідок взаємодії таких рис, як семантична стійкість, смислова цілісність та відтворюваність. [14, с. 118].

Можемо спостерігати, що у класифікації фразеологізмів за граматичним принципом, немає однотайності щодо критеріїв їх виділення в ту чи іншу групу. Так, серед структурно-граматичних типів фразеологічних одиниць з антропонімами можна виокремити різні семантико-граматичні групи[5, с. 214-218]:

1. Фразеологічні звороти, що мають структуру словосполучення

а) Фразеологічні одиниці, організовані за моделлю сурядних словосполучень: *Ладо і Лада* — боги охоронці сімейного миру й любові у східних слов'ян; *Ромео і Джульєтта* — люди, що люблять глибоко і самовіддано; *баба Палажка і баба Параска* — язикаті люди [16, с. 142]; *Every Tom, Dick, and Harry* — будь-хто; звичайні люди (не обов'язково чоловіки); *Bonnie and Clyde* — Бонні і Клайд (відноситься до відомої злочинної дуети Бонні Паркер і Клайда Барроу) [77].

б) Фразеологічні одиниці, організовані за моделлю підрядних словосполучень: *Марко Проклятий* — вічний блукач, великий злочинець, неспокійна людина; *Варфоломійська ніч* — жорстока розправа, масове знищення людей, кровопролиття; *Прокрустове ложе* — надумане мірило упередженої людини, яка підганяє під нього факти дійсності; *сади Семіраміди* — щось прекрасне, грандіозне, величне; *віща Касандра* — загальне ім'я людини, яка наділена даром передбачення, пророцтва і невпинно й наполегливо застерігає людей про небезпеку, але їй, на жаль, ніхто не вірить [74]; *Dutch uncle* — людина, яка дає батьківську дружню, пряму пораду будь-кому; *Hobson's choice* — вибір між тим, що пропонується, і нічим іншим; *Achilles' heel* — п'ята Ахілла (означає слабкі місце або вразливий пункт у чийсь конструкції або особистості); *Midas touch* — дотик Мідаса (означає здатність до того, щоб все, до чого доторкатися, перетворювалося на золото або було успішним) [77].

Фразеологічні одиниці з антропонімічним компонентом можливо поділити на такі морфологічні розряди.

1. *Іменникові / номінативні фразеологічні одиниці*. Номінативні фразеологічні одиниці є зворотами, що виконують функцію називання, позначення предметів, явищ, дій, стану, якостей тощо. В образних фразеологізмах різною мірою переплітаються експресивність, образність, інтенсивність, емотивність, оцінність. Ми класифікуємо номінативні фразеологізми як ті, що відносяться до «позначають особу» і «позначають неособу». Іменникові фразеологічні одиниці, що позначають особу, можливо поділити на ті, що характеризують: людину та істот (реальних або нереальних), демонологічні об'єкти [49, с.120].

а) Іменникові фразеологізми, що характеризують людину: *Михайло-незгадайло* — позначення людини, яка не заслуговує на пам'ять або увагу через

свою незначущість, непомітність або неприємні якості; Остап Бендер — людина, яка вміє вманівно обдурювати інших [74]; *Doubting Thomas* — той, хто не вірить без дійсних підстав та безперечного доказу; *Johnny-come-lately*— новачок, людина, яка нещодавно прийшла в новий колектив; *Lazy Susan* — ледача людина; *Nancy Boy*— чоловік, який завжди скаржиться на своє життя [77]. Як показує наше дослідження, іменникові фразеологізми переважно вживаються в англійській мові (див. Додаток Б).

2. *Ад'єктивні фразеологічні одиниці.* Ад'єктивні фразеологічні дають характеристику особі, предмету чи дії. Ці фразеологічні одиниці діляться на 2 групи[49, с.120]:

а) *компаративні фразеологічні одиниці.* Перший компонент компаративних фразеологізмів звичайно вживається в своєму основному буквальному значенні. Функція другого компоненту завжди посилююча, тому що він позначає ступінь ознаки, яка виражена першим компонентом. Як правило, у структурі таких фразеологізмів є присутнім сполучник-зв'язка «як»: *як Сірка годують, так він і гавкає* — як поставишся до кого-небудь, так будуть ставитися й до тебе; *як Мотька з вокзалу* —неохайно вдягнена людина; *врода як у Ірода* —негарна на обличчя людина [77]. В англійській мові у структурі компаративних фразеологізмів виступає сполучник - зв'язка “*as*”: *as tight as Dick's hatband* — дуже тісний [75]. Спираючись на дані результати, спостерігаємо частіше вживання ад'єктивних фразеологізмів в українській мові (див.Додаток Б).

б) *некомпаративні фразеологічні одиниці.* Некомпаративні прикметникові фразеологічні одиниці відрізняються від слів-прикметників тим, що позначають не ознаку взагалі (безвідносно до об'єкта), а ознаку стосовно людини, виконуючи характерологічну функцію.

3. *Адвербіальні фразеологічні одиниці.* Адвербіальні фразеологізми або характеризують дію з якісного боку, або позначають обставину чи умову, за якою відбувається дія [49, с.120]: *according to Hoyle* —відповідно до правил; *before you can say Jack Robinson* — майже відразу; *to run like Usain Bolt*— бігти дуже швидко (на честь Усейна Болта — олімпійського чемпіона, найшвидшої людини у світі); *to*

paint like Picasso— неперевершено та гарно малювати [76]; *дивитися як Івасик-Телесик*— дивитися дуже насупротив, з недовірою або з підозрою [74]. Дане дослідження демонструє, що адвербіальні фразеологізми частіше зустрічаються в англійській мові (див. Додаток Б).

4. *Дієслівні фразеологічні одиниці*. Основним компонентом дієслівних фразеологізмів є дієслово. Дієслівні фразеологічні одиниці можуть бути мотивованими і немотивованими. Вони можуть базуватися на метафорі, метонімії та образному порівнянні [49, с.121], наприклад: *to pull a Shakespeare*— виконати дію або створити щось видатне або майстерно, як Шекспір; *to play Mozart* — грати на музичному інструменті дуже вправно і майстерно, як Моцарт [75]; *читати Сивіліні книги* — розмірковувати про майбутнє; *ставати в позу Катона* — брати на себе роль грізного обличителя; *осідлати Пегаса* — стати поетом [74]. Порівнюючи дані ФО, можна зробити висновок, що адвербіальні фразеологізми є домінуючими в українській мові (див. Додаток Б).

5. *Вигукові фразеологічні одиниці*. У результаті експресивного переосмислення вигукові фразеологізми перетворюються на узагальненні виразники емоцій і волевиявлення, а інколи і того, і іншого разом, внаслідок чого значення їх є немотивованими [49, с.121]. Наприклад: *що йому до Гекуби?* — байдужість, непричетність до чого-небудь; *і ти, Брут?* — уособлення несподіваної зради, підступності; *Сезам, одчинись!* — ключ до здійснення заповітної мрії або «приємна несподіванка» [74]; *“Jeepers Creepers”* — Матуся Моя!; вираз здивування або легкого налякання [75]. Грунтуючись на даному дослідженні, спостерігаємо, що вигукові фразеологізми переважно вживаються в українській мові (див. Додаток Б).

2. Фразеологічні звороти, що мають структуру речення

Переважно під фразеологічними зворотами, які за структурою відповідають реченню, розуміють прислів'я та приказки. Прислів'я і приказки представляють собою короткі вирази з моральним сенсом, які відрізняються ритмічною структурою. Приказка є широко вживаним образним висловом, що точно визначає різні аспекти життя. У відмінну від прислів'їв, приказки не мають прямого узагальненого педагогічного змісту і обмежуються образним, часто алегоричним

вираженням[40,с.213]. Більшість антропонімічних сталих висловів організовані за моделлю простих речень: *all roads lead to Rome існує* — багато різних шляхів, щоб досягти мети; *all work and no play makes Jack a dull boy* — кожен має не тільки працювати, але й відпочивати [75]; *де Сидір козам роги* — править дуже; *по Савці свитка* — кожен одержує те, чого він заслуговує, чого він гідний, що відповідає його становищу; *на бідного Макара всі шишки летять*— на сумирну, нещасну людину одна за другою звальюються неприємності, їй за все дістається; *як Сидорову козу бити* — нещадно лупити, бити. Також існують моделі складних речень: *коли гора не йде до Магомета, то Магомет іде до гори* — вимушена поступка людини ; *мели, Іване, доки вітер стане , не базікай даремно* — говорять із насмішкою тому, хто править теревені, кому не вірять або не надають значення ; *за царя Гороха / за царя Панька / Тимка* — у дуже давні часи; дуже давно ; *Бідному Савці нема долі ні на печі, ні на лавці (на печі печуть, а на лавці січуть)* — на сумирну, нещасну людину одна за другою звальюються неприємності, їй за все дістається [74].

Особливу увагу варто приділити проблемі формування семантики фразеологізму з антропонімічним компонентом [20, с.260]. Аналіз цієї проблеми можна провести у двох аспектах. По-перше, вивчення зв'язків між значенням антропонімічного компонента фразеологізму та його відповідною власною назвою у вільному, нефразеологічному вживанні [34]. В. Калінкін у своїй праці «Поетика оніма» говорить про те, що «семантика виразів із онімами не обмежується лише «сумарним» лексичним значенням їх складових. Вона включає граматичні та синтаксичні аспекти, а також семоімплікаційну інформацію, яка відображає взаємовідношення між семантикою виразу та контекстом мовлення»[20, с. 262]. О. Мороз схиляється до думки, що «власну назву не варто трактувати як безпоняттєвий знак ідентифікатор – логічніше визнати, що в мові й особливо мовленні власна назва наповнена значеннєвим змістом» [34]. М. Ф. Алефіренко погоджується із цією думкою і стверджує, що оскільки оніми це слова, то вони не можуть не мати значення як вербалізованого відображення об'єкта найменування [5, с.146]. У другій площині оцінка семантики онімного компонента фразеологічної одиниці здійснюється з точки зору його участі в загальному

фразеологічному значенні. Ймовірно, ступінь семантичної самостійності компонента фразеологічної одиниці залежить від типу фразеологічної одиниці: в одиницях зрощеної семантики він мінімальний (або ж нульовий), у фразеологічних єдностях, фразеологічних сполученнях, фразеологічних виразах чи прислів'ях зростає [45,с.30]. Оцінка враховує граматичні і синтаксичні значення, а також семоімплікаційну інформацію, що відображає характер взаємовідношень сукупної семантики сполучення з обставинами мовлення» [45, с. 32]. Можемо говорити про те, що сукупна семантика конструкції, яка містить антропонім, викликає конгенеративну поетику сполучення: укр. Іванова хата – в'язниця....

Деякі автори схильні приписувати фразеологізму лексичне значення або ж розглядати фразеологічне значення на рівні слова. Як зазначає Л.Г. Авксентьев, «фразеологізм і слово можуть бути близькими семантично, тобто виражати спільне поняття», однак така спільність є відносною»[2, с. 13]. Фразеологізм і слово суттєво відрізняються. Ця відмінність закладена в їх різній природній основі. «Значення фразеологізму може співвідноситися із значенням слова, що виключає їх тотожність» [3, с. 44]. У семантиці фразеологічних виразів виявляється відображення мовної свідомості особистості та її суб'єктивного сприйняття дійсності. У зв'язку із специфікою сприйняття світу представниками культури, значення усталених виразів існують для суб'єкта в подвійному вигляді. М. Алефіренко пояснює цю особливість, розглядаючи її як «об'єкт мовної свідомості» та «спосіб та механізм усвідомлення» [5, с. 126]. До категорії національно маркованих фразеологізмів входять фразеологізми із унікальними або квазіунікальними компонентами, нестандартними морфологічними формами, власними іменами та словами-реаліями[16, с.103]. Це дає нам можливість розглядати фразеологізми з антропонімами як прецедентні феномени, що мають потенційно властиву етнокультурну специфіку. При виокремленні типів прецедентних фразеологізмів особливу увагу звернено на характер позамовної інформації, закладеної власне у ФО та її антропонімному компоненті, зокрема, а також на тип лексикографічної позначки, яка супроводжує фразеологізм[16,с.104].

У загальній англійській мові фразеологізми співвідносяться з такими типами прецедентних феноменів:

1) соціумно-прецедентними вважаємо ФО, відомі представникам усього англомовного соціуму, наприклад, *Punch and Judy man* — балаганник ; *every man Jack* — усі до одного, всі, як один, без винятку та ін. [75];

2) національно-прецедентними ФО є одиниці, відомі у межах окремого національного варіанта сучасної англійської мови. На такий їхній характер указує географічна позначка на обмеження вживання, наприклад, *chatty Cathy* — надміру балакуча людина , *make a Horlicks of smth* — зіпсувати щось [75];

3) до універсально-прецедентних ФО належать одиниці з релігійним, міфологічним, загальноісторичним і етнокультурним підтекстом, відомі поза межами сучасного англомовного соціуму: *daughter of Eve* — дочка Єви, представниця прекрасної статі, жінка , *Draconian laws* — драконівські закони, суворі закони (за ім'ям Дракона – легендарного афінського законодавця VII ст. до н.е.), *Pyrrhic victory* — піррова перемога, перемога, гірша за поразку та ін.. Фразеологічні одиниці загальноанглійської мови можна класифікувати як соціокультурні та універсальні патерни. До цієї категорії відносяться не лише фразеологізми, які мають англійське походження і не містять географічних обмежень у вживанні, але й вирази, які взято з Біблії чи міфології, а також ті, що були запозичені з творів світової літератури [38, с.41]. Фонове знання, закодоване за тим чи іншим антропонімом, дозволяє простежити характер його фразеологізації, а також національно-варіантну співвіднесеність у діяхронічносинхронному розрізі. Відповідно, прецедентність у загальній англійській мові формують такі типи антропонімів та їх різновиди [53, с. 12-16]:

- імена англійських королів, титулованих осіб, політиків, державних діячів: *when Queen Ann was alive* — ще за царя Панька, дуже давно , *to play by Marquis of Queensbury rules* — діяти етично, відповідно до правил (за ім'ям Маркіза Квінсберзького, який посприяв публікації збірника основних правил професійного боксу в Англії) , *Morton's fork* — вибір між двома складними альтернативами (назва

виразу пішла від особливої політики оподаткування, запровадженої Лорд-канцлером Дж. Мортонем у 1487 р.) [75];

- імена легендарних людей, письменників, науковців, діячів культури та мистецтва: *Hobson's choice* — примусовий вибір, або це, або нічого (за ім'ям Гобсона, власника конюшні в Кембриджі в XVI ст., який змушував своїх клієнтів або брати крайнього до виходу коня, або ніякого), *round Robin Hood's barn* — кружним шляхом, в обхід (за ім'ям відомого англійського розбійника, який грабував багатих і допомагав бідним), *according to Cocker* — як за Кокером, правильно, точно, за всіма правилами (Е. Кокер автор англійського підручника з арифметики, широко вживаного у XVII ст.) , *Bard of Avon* — Бард Ейвона (Шекспір уроджений і похований у Стратфорд-на-Ейвоні) [76] ;

- походження фразеологізованих імен літературних героїв (фіктонімів) зберігає за ними національно-культурний компонент, який нейтралізувався в міру поширення англійської мови. Зареєстровано кількісну перевагу фіктонімів британського походження над іменами літературних героїв американських авторів: *another Richmond in the field* — ще один несподіваний суперник, супротивник (шекспірівський вираз, King Richard III) , *Frankenstein's monster* — істота чи об'єкт, який приводить в жах, або знищує свого творця (за однойменною назвою роману М. Шеллі) , *Walter Mitty* — людина, яка живе у вигаданому для себе світі, мрійник (за ім'ям героя роману Дж. Тербера , “The Secret Life of Walter Mitty”) [75];

- фразеологізми, антропонім у складі яких виступає прецедентним для джерел священного письма (Біблії, Євангелія та Корану): *kiss of Judas* — поцілунок Іуди, зрадницький поцілунок, *Naboth's vineyard* — навуфеїв виноградник, предмет задрості, заздросів, зазіхання , *if the mountain will not come to Mahammed, Mahammed must go to the mountain* — прислів'я: якщо гора не йде до Магомета, Магомет повинен іти до гори [74];

- ФО, які актуалізують певний сюжет із міфології (давньогрецької або давньоримської): *son of Neptune* — син Нептуна (моряк) , *sup with Pluto* — померти, піти до праотців[76];

- ФО, які є алюзіями на певний літературний сюжет: *Alladin's cave* — місце, у якому є велика кількість цікавих і цінних предметів; *Roland for an Oliver* — гостра і влучна відповідь; *Alnaschar dream* — пусті мрії, фантазія (за назвою однієї з казок «Тисяча й одна ніч») [76].

- фразеологізовані назви забобон, повір'їв: *have kissed the Blarney stone* — бути красномовним і переконливим (камінь поблизу замку Бларні (Blarney Castle) неподалік м. Корк в Ірландії за легендою наділяє чудодійним красномовством кожного, хто його поцілує) [75];

- фразеологізовані топоніми, які вказують на діяхронічну співвіднесеність із певним варіантом англійської мови: *to take coals to Newcastle* — робити щось безглузде, недоцільне; в ліс дрова возити (Ньюкасл — центр англійської вугільної промисловості, *set the Thames on fire* — зробити щось надзвичайне, безкорисне [76] .

В українській мові увесь фразеологічний ономастичний матеріал науковці класифікували на певні структурно-семантичні типи. Структурно-семантичний тип об'єднує фразеологізми, які відзначаються:

а) спільними семантичними ознаками;

б) переліком типових структурних моделей;

в) однаковою функцією — номінативною, емоційно-експресивною чи комунікативною;

г) спільними структурно-семантичними моделями [19, с. 15].

Відповідно до цих критеріїв, фразеологізми були розподілені на номінативний, вигуківий та комунікативний типи. Номінативні фразеологізми з власними іменами представляють собою словосполучення, що повністю або частково переосмислюються і мають номінативно-експресивне значення. Вони вказують на істоти, предмети, явища, дії, стан, якість тощо, і синтаксично є словосполученнями різних типів. Більшість таких фразеологізмів, які виконують номінативну функцію, за значенням пов'язані з однією лексемою. Додаткова класифікація номінативних фразеологізмів з власними іменами базується на виділенні відповідних субстантивних, ад'єктивних, дієслівних та адвербіальних одиниць. Субстантивні фразеологізми з власними іменами володіють узагальнено-

предметною семантикою і, ґрунтуючись на цьому, співвідносяться з іменниками та виконують синтаксичні функції іменників у реченні. [61, с. 120-125].

За семантикою субстантивні книжні фразеологізми з власними іменами поділяються на групи, які (див. Додаток В) [61, с. 120-125]:

- характеризують людину (чоловіка або жінку) або сукупність людей за зовнішніми та внутрішніми ознаками: *самозакоханий Нарцис; Еолова арфа — чутлива до горя інших людина; дволикий Янус —лицемір;*

- вказують на фізіологічні або фізичні характеристики людини: *Ахіллесова п'ята — слабке, вразливе місце;*

- позначають осіб, що мають протилежні ознаки: *Марфа і Марія —жінка з дрібними інтересами – жінка високих прагнень; Самсон і Даліла —полонянин і підступна жінка; Адам і Єва —чоловік та жінка;*

- характеризують людину за родом діяльності: *слуга Феба —поет; син Марса військовий; слуга Мельпомени —актор; Христова невіста —черниця;*

- вказують на взаємовідносини між людьми: *троянський кінь —підступний дарунок ворогам; поцілунок Іуди —підлий вчинок;*

- позначають назви держав та зрідка їх мешканців: *дочка Альбіона —англійка;*

- позначають матеріальний достаток або, навпаки, нестатки: *Лукуллівський бенкет — багатство їжі; бочка Діогена —життя без вигод;*

- позначають почуття, волевиявлення людини: *олімпійські громи —гнів володаря; плач на ріках вавилонських —жаль за безповоротно втраченим;*

- вказують на результат, кінцеву межу чогось, наслідки: *Авгієві стайні — безлад; Піррова перемога —сумнівна перемога;*

- позначають абстрактні явища та поняття: *Гордіїв вузол —складна справа; Прокрустове ложе —мірило чогось;*

- позначають відрізки часу: *часи Астреї —щасливі часи;*

- позначають місце: *Марсове поле —поле битви;*

- називають ірреальні поняття: *Гадесові поля —царство мертвих; лоно Авраамове —рай;*

- вказують на певну частину території: *Адамова земля —неврожайна земля.*

На думку Г.В. Чуланової «емоційна семантика фразеологічних виразів виникає внаслідок відображення емоцій через слово та їхнє словесне описання». Ця семантика, яка є соціально узагальненою, служить для вираження особистої емоційної оцінки кожною людиною. Вона проявляється у ситуаціях спілкування, використовуючи емоційний стиль мовних висловів. Емоції, які виникають і виражаються, відбиваються у мові, демонструються свідомо, імітуються та можуть бути викликані співрозмовниками. Такий емоційний вираз є чуттєвою оцінкою об'єкта у мовному вираженні[59].

Справжня сутність антропонімів реалізується саме в мовленні, де вони отримують свої унікальні значення – денотативні та конотативні, і особливу вагу надається конотативному аспекту [22, с.165]. За словами М.Ф. Алефіренка, «сигніфікативні та денотативні складові становлять основу значення власної назви, проте для повного розуміння необхідно враховувати конотативні аспекти (соціально-оціночні, емотивні, культурно-історичні, регіональні, естетичні), які розміщені на периферії значення особистого імені» [3, с.110]. Власне ім'я приймає різноманітні та багатозначні смисли в контексті, і таким контекстом для антропонімів може бути фразеологічний зв'язок. У семантичній структурі фразеологічних одиниць важливу роль відіграє конотативне значення ФО, яка має антропонімічний компонент; складність семантики ФО зумовлена, головним чином, домінуючою роллю конотативного аспекту значення. Підтекст є важливим компонентом семантичної структури фразеологізмів і в більшості випадків визначає їхню інформативність[31, с.232]. Власні назви у структурі фразеологізмів не співвідносяться з конкретною особою, а функціонують як позначення цілої низки осіб і набувають соціально-оцінних конотацій. Аналіз мовного матеріалу показує, що більшість власних назв асоціюються з негативними рисами людини. Це також є причиною мовних закономірностей. Мова швидко реагує на негативні прояви суспільного життя, на негативні риси людей, на їхню негативну поведінку та вчинки [64, с.258].

У складі 315 англійських і 260 українських ФО чоловічі імена набувають різноманітних негативних відтінків оцінних значень, а саме:

1. «Дурна, відстала, божевільна людина»: *a proper Charlie, Tom o'Bedlam, Tom fool, Rip Van Winkle* [75]; *Василь дурний, як теля; дурний Мартин узяв мило за сир*[74].

2. «Невміла людина, тюхтій, невдаха»: *англ. Jack of all trades and master of none* [75]; *біда тому селу, де Хома війтом; не вмер Гаврило, то галушка задавила* [74].

3. «Лицемірна, підступна людина»: *Jack of both sides, Dr. Jekyll and Mr. Hyde, is Saul also among the prophets?* [76]; *потайний Сірко, скарчити, завести Лазаря, Каїнова душа, дволикий Янус*[74].

4. «Гуляка, марнотрат, п'яниця, ненажера»: *good-time Charlie, a coal-oil Johnny, Colonel Chinstrap, a Norfolk dumpling, Billy Bunter* [75]; *горілка не дівка, а Семен не дурень, як Мартин до мила* [74].

5. «Занадто цікава людина, яка суне носа не в свої справи»: *a Nosey Parker, a Paul Pry, a Peeping Tom* [77], в українській мові приклади з чоловічим іменем відсутні, натомість існують такі варіанти: *лізти, як кіт у фіглю* або *як Київський курбан* — використовується для опису людини, яка надмірно цікавиться іншими людьми та їхніми справами, втручається без дозволу[74].

6. «Самовпевнена, зарозуміла людина»: *proud as Lucifer, Jack in office, Jack Horner, proud as Punch, a smart Aleck* [77]; в українській мові варіанти з чоловічим іменем відсутні, існують такі фразеологізми: *ходити, як пава* або *поводитися, як півень* — використовується для опису людини, яка має занадто високу думку про себе, проявляє зарозумілість та самовпевненість[74].

Жіночі імена можуть набувати таких негативних оцінних значень у структурі ФО:

1. «Дурна, недалека жінка»: *dump Dora, cousin Betty*[76]; *Галина-гусак*[74].

2. «Язиката жінка»: *Gabby Gertie, Blabbermouth Betty* [76]; *баба Палажка*[74].

3. «Неохайна, погано одягнена жінка»: *Sloppy Susan, Frumpy Fiona, Messy Maggie*[77]; *Христя в намисті* [74].

У складі ФО чоловічі й жіночі імена виражають і позитивні оцінки, але рідше, ніж негативні. Чоловічі імена виражають такі позитивні оцінні значення:

1. «Освічена, розумна людина»: *he Admirable Crichton, clever Dick* [75]; *казав Наум – бери на ум*[74].

2. «Праведний, невинний, чесний, справедливий»: *a Daniel come to judgment* [75] ; *князь Борис все плуги ковав та людям давав, мати Христа в душі, як Адам і Єва в раю*[74] .

3. «Енергійний, завжди готовий діяти»: *Johnny on the spot* [76] ; *Фігаро тут, Фігаро там* [74].

4. «Віддані, нерозлучні друзі»: *David and Jonathan, Damon and Pythias* [76]; *два Аякси* [74].

Жіночі імена набувають таких позитивних оцінних значень:

1. «Вірна подруга»: *sister Anne* [75] ; *надійна Оксана, незамінна Марія*[74].

2. «Красива жінка»: *Beautiful Bella ,Gorgeous Grace* [75]; *того добра годинка, в кого жінка Маринка* [74].

Спираючись на отримані результати, можемо стверджувати, що негативна оцінка ФО з антропонімічним компонентом суттєво переважає над позитивною оцінкою в англійській та українській мовах (див. Додаток Г). Однак у процесі утворення фразеологічних одиниць значення антропонімів може дещо видозмінюватися при переосмисленні вихідного словосполучення. Ступінь модифікації антропоніма залежить від ступеня переосмислення при утворенні ФО. У результаті перефразування антропонім може втратити своє первісне значення або зазнати перекодування. Однак, етимологічно ФО, що входять до складу фразеологізму, зберігають нерозривний генетичний зв'язок з первинним значенням, тобто з реальною або вигаданою особою. Цей зв'язок часто розмитий, але може актуалізуватися в процесі функціонування одиниці.

Оскільки у складі ФО усі або окремі її компоненти є переосмисленими, взаємна зумовленість семантики і форми фразеологізму усвідомлюється через співвідношення значення ФО з прямим значенням слів у складі цієї ФО [5, с. 103].

Вчені виділяють три типи ФО, в яких актуалізація антропонімів зумовлена способом фразеологізації:

1. Фразеологізми, в основі яких лежить антропонім, що пов'язаний з будь-яким із широко відомих міфологічних, релігійних, літературних джерел або відображає реальні історичні факти: *Socratic irony; out-Herod Herod; garden of Eden; Sisyphean labour; Judas' kiss*. Характерною особливістю ФО цього типу є семантична й функціональна близькість ономастичного компонента окремому імені як самостійній одиниці номінації. У таких випадках саме антропонім є носієм культурного знання, яке формує імпліцитний компонент фразеологічного значення. Без знання релевантної культурної інформації семантизація фразеологізму неможлива [6, с. 8].

2. Фразеологізми, в складі яких є антропонім, що піддалися узагальненню, функціональній переорієнтації ще до фразеологізації: *Jack of / on both sides; Jack Canuck; Jack in office; Jack pudding; Jack at a pinch; Jack out of office*, де ім'я *Jack* характеризує легковажного, простого або дуркуватого чоловіка. Таким ФО не властива функція індивідуалізації, бо онімний компонент вже став прозивним ім'ям. Примітно, що ці ФО можна застосувати до особи як чоловічої, так і жіночої статі, бо вони характеризують просто людину, тобто тут антропонім зберігає лише один з елементів категоріального значення— «людина» [6, с.8-9].

3. Фразеологізми, в основі яких лежить власна назва, створена жартома як каламбур: *Doctor Feelgood; a Paul Pry; Robin Goodfellow; to go to the land of Nod; John Barleycorn; in the reign of Queen Dick*. Формально компонент-антропонім виконує лише ономастичну функцію, і його дериваційний зв'язок з власною назвою є чисто формальним, так само як і сама назва. Коли власна назва зберігає лише генетичний зв'язок із первинним денотатом, але не має прямого відображення в складі фразеологізму, відбувається повне метафоричне переосмислення: *Brown Betty; Black Maria; Joe Miller; Bloody Mary*. Парадоксальним є той факт, що існує цілий клас фразеологізмів з антропонімами, які позначають неживі предмети або нелюдські живі істоти, тобто в цих випадках антропонім втрачає свій початковий ономастичний зміст і переходить у невласливу йому денотативну сферу [6,с.9]:

tin Lizzie – легковий автомобіль; *Sam Brown* – офіцерська портупея; *dumb Dora* – величезна німецька гармата; *Teddy bear* – плюшевий ведмедик[77]. Зважаючи на свій переосмислений характер, антропоніми у складі фразеологізмів можуть вживатися не тільки для номінації особи, а й для вираження емоційної оцінки певних якостей. Оцінки можуть бути як негативними (*a proper / right Charley* – повний дурень; *dumb Dora* – жарг. дурне дівчисько), так і позитивними (*the life of Riley* – легке, забезпечене життя; *Cordelia's gift* – тихий, ніжний жіночий голос), причому характер оцінки у зворотах зазвичай тісно пов'язаний із негативними або позитивними образами, що асоціюються з ім'ям[6,с.9]. Але й існують і звороти без оцінного значення: *Brown Betty* – хлібний пудинг з яблуками; *G.I. Joe* – рядовий солдат; *Jack and Jill* – закохана парочка[76].

Отже, можемо зробити висновок, що українській та англійській мовах фразеологізми з антропонімічним компонентом на позначення рис характеру людини мають різноманітну структурно-граматичну організацію, а саме вираження через структуру словосполучення та речення та різні способи вираження синтаксичних відношень. Українські та англійські фразеологізми часто мають форму прислівника, прикметника або дієслова, що поєднується з найбільш уживаним компонентом — антропонімом. Ці фразеологізми допомагають передати стереотипи поведінки, характеру або якостей особи, пов'язаної з антропонімом. Загальну структуру значення власного імені в мові та мовленні можна зобразити як поле, що має ядро, що включає всі елементи категоріальної семантики та предметно-денотативну віднесеність власного імені, а також його номінативне значення. Зовнішній обсяг поля включатиме лексичні елементи його семантики, які відносяться до мовленнєвого та мовного конотативного оточення: стилістичне, соціальне та емоційно-експресивне забарвлення імені. Компонент «антропонім» є носієм культурної інформації, яка імпліцитно представлена в його семантиці та сконцентрована в його внутрішній формі, і саме тому фразеологізм є високоінформативною одиницею номінації зі складною семантикою, яка не виводиться із значень його окремих компонентів і не розподіляється між ними.

3.2. Переклад фразеологічних одиниць з антропонімічним компонентом повним фразеологічним еквівалентом

Фразеологічний переклад передбачає застосування у тексті перекладу стійкі одиниці різного ступеню наближеності між одиницею вихідної мови і відповідною одиницею мови перекладу – від повного та абсолютного еквіваленту до приблизного фразеологічного відповідника. Одним з прийомів фразеологічного перекладу є фразеологічні еквіваленти [18, с. 71]. Фразеологічні еквіваленти можуть бути повними і частковими. Повними називають англійські фразеологізми, які мають спільне значення з українськими, збігаються за складом, граматичною структурою та стилістичною приналежністю [25, с.104].

Повний фразеологічний еквівалент – український еквівалент англійського фразеологізму, який збігається з ним у значенні, лексичному складі, образності, стилістичному напрямку та граматичній структурі [18, с. 72]. В.І. Карабан розглядає особливості передачі фразеологізмів з англійської мови українською і виділяє такий спосіб як моноеквівалентний переклад, коли українському фразеологізму безпосередньо відповідає лише один англійський фразеологізм (із можливими лексичними або граматичними варіаціями), цей спосіб передачі фразеологізмів має два різновиди, а саме абсолютний фразеологічний еквівалент і відносний фразеологічний еквівалент [21, с. 155]. Моноеквівалентний переклад спостерігається при передачі інтернаціональних фразеологізмів, запозичених із Біблії, давньогрецької та давньоримської міфології. Наприклад: розрубати гордіїв вузол – to cut the Gordian knot. Абсолютний фразеологічний еквівалент – «це такий фразеологізм у мові перекладу, що повністю або майже повністю (з урахуванням певної варіативності у граматичних і лексичних характеристиках) збігається з відповідним фразеологізмом у мові перекладу в усіх відношеннях – за значенням, образністю та стилістичним забарвленням, і за граматичною структурою і лексичним вираженням» [2, с. 156].

Р.П. Зорівчак під повною фразеологічною еквівалентністю розуміє «рівнозначну образність, предметно-логічний, експресивно-емоційний і функціональний зміст, а також структурно-граматичне оформлення» [17, с. 50]. На

думку дослідниці, існує обмежена кількість повних фразеологічних міжмовних еквівалентів через віддалену родинність української та англійської мов. Це виявляється у відмінностях у граматичній будові, лексичному складі та виразному засобі між фразеологічними одиницями обох мов. Дослідниця розрізняє повні та часткові фразеологічні еквіваленти, які, при частковій еквівалентності, можуть бути різноструктурними, різностильовими, різноекспресивними. Коефіцієнт еквівалентності знижується зі збільшенням розходження за ознаками у часткових еквівалентах [17,с.63]. Існують три основні типи фразеологічних еквівалентів: повні, часткові та аналоги. Повні еквіваленти повністю співпадають за компонентами, значенням, образністю, граматичною структурою. Часткові еквіваленти мають невеликі лексичні або граматичні відмінності. Аналоги мають адекватне значення, але не ідентичні за компонентами [18, с. 317]. Багато дослідників виокремлюють як еквіваленти, так і аналоги, поділяючи їх на різностильові, різноекспресивні та ін., будь-який стійкий вираз можна розглядати з структурно-граматичного, предметно-логічного, емоційно-експресивного і функціонально-стилістичного поглядів [24, с.322]. Таким чином, стійкі вирази представляють собою складні структури, що включають в себе вираження на рівні структурно-граматичних особливостей, ідею або предметно-логічного значення та додатковий емоційно-оцінний аспект, який приносить художнє зміст. Важливо відзначити, що при перекладі стійких виразів різні рівні — предметно-логічний, емоційно-експресивний і функціонально-стилістичний — мають різний ступінь значущості. Треба зазначити, що збереження структурно-граматичних аспектів при перекладі фразеологічних одиниць може бути відносно умовним, оскільки не всі фразеологізми мають еквіваленти на цьому рівні в інших мовах. Для досягнення повної або часткової адекватності перекладу стійких виразів важливим є не лише збереження предметно-логічного значення, але й принаймні одного емоційно-експресивного або функціонально-стилістичного аспекту.[24, с.323].

Отже, методом суцільної вибірки з англо-українського фразеологічного словника за редакцією К.Т.Баранцева було відібрано 260 фразеологічних одиниць, до складу яких входило власне ім'я[77]. Відповідно до власного імені, що входить

до складу вихідного фразеологізму, всі аналізовані нами сталі сполучення можна розділити на такі групи:

1. Фразеологізми, до складу яких входить ім'я античного героя. Це може бути ім'я античного бога чи богині, ім'я античного міфологічного героя чи персонажа, ім'я античного історичного діяча. Такі фразеологічні одиниці запозичені з літератури стародавньої Греції чи Риму. Розгляньмо такі приклади:

- ***Augean stables*** – авгієві стайні

But another work by Lysippus, showing the hero Hercules purging the Augean Stables, was exhibited in Rome next to a statue of the triumphant Fabius Maximus on horseback [98, с. 423].

*І от уночі явилася йому богиня Гера, яка намовила Евристея звеліти Гераклові вичистити **авгієві стайні** за один день [87, с. 1105].*

На базі британського національного корпусу та українського ГРАК спостерігаємо, що частотність вживання даного фразеологізму в художній літературі є більшою в українській мові, що свідчить про його відзначену популярність та широке використання серед носіїв мови в українському лінгвокультурному контексті. Фразеологізм застосовується на позначення чогось занедбаного або неохайного, що потребує серйозного очищення або реформ (див. Додаток Д).

- ***Achilles' heel*** – ахіллесова п'ята; уразливе, слабе місце

*Throughout my life my tummy has been, as it were, my **Achilles heel** ; and around this same time the condition of my colon, which for the latter part of my life has had a habit of tying itself in knots, became particularly acute [95, с. 365].*

Олександр Миколайович ладен був не на жарт образитись, тим паче що слова комісара не були позбавлені справедливості, але тут йому сяйнула рятівна думка, і він поспішив її висловити: — Є і в нього ахіллесова п'ята ! [86, с. 118].

Аналіз британського національного корпусу та ГРАК свідчить, що в українській художній мові вищенаведений фразеологізм використовується частіше, ніж в англійській. Це свідчить про високу активність вживання даного

фразеологізму в українському мовленні та його вагомість у вираженні ідеї слабкості чи недоліку (див. Додаток Д).

- ***Aladdin's lamp*** – чарівна лампа Аладіна

...dishes on finely worked brass trays stretching before us, and entirely lit by Aladdin lamps on specially wrought stands [90, с. 169].

Ось вам цей тюбик, — вона справді вже мала в себе на долоні електронну відмичку, — досить тернути його пальчиком, як чарівну лампу Алладіна, промовити: «Сезам, відчинися» і ... [78, с. 105].

Вивчення британського національного корпусу та ГРАК вказує на те, що фразеологізм "чарівну лампу Алладіна" активно відтворюється в українській мові частіше, ніж в англійській, та вживається в переносному сенсі для опису можливостей, які здаються безмежними або для вираження надії на реалізацію бажань (див. Додаток Д).

- ***Pandora's box*** – ящик Пандори;

Pandora's Box was switched on and all the world's ills rushed out at us as we ate our cheese and dandelion flan and chips [93, с. 95].

Поки один, пускаючи слину, валанцався магазином, відволікаючи увагу продавців, інший нагрібав у свій ящик Пандори все, що погано лежало [80, с. 123].

Спираючись на базу корпусів аналізуємо, що фразеологізм частіше вживається в українській мові, що говорить про значний вплив англійської культури на український мовний контекст та актуальність цього виразу серед україномовного середовища. Використовується для позначення чогось, що може викликати безлад, непередбачувані проблеми або неприємності (див. Додаток Д).

- ***the sword of Damocles*** – дамоклів меч

He didn't refer to the party, nor did he mention the earring, but the subject seemed to hang over Merrill like the sword of Damocles [96, с. 156].

Сховищ для ядерних відходів не вистачає, щось треба побудувати, щось добудувати, — так що дамоклів меч нікуди не дівся — як хитав його чорнобильський вітер над нашими головами, так і хитатиме [83, с. 354]. На базі британського національного корпусу та ГРАК спостерігаємо, що частота

вищезгаданого фразеологізму є переважною в українській літературі, що тим самим демонструє активний спектр вживання даного виразу в літературному контексті української мови. Фразеологізм використовується для підкреслення невизначеності та непередбачуваності ситуації, де існує потенційна небезпека чи ризик (див. Додаток Д).

2. Фразеологізми, до складу яких входить біблійне ім'я, тобто фразеологізми, запозичені з Біблії. Біблійні фразеологізми становлять важливий і цікавий шар фразеології у багатьох мовах світу, оскільки їхній відбір у кожній мові відбувається з одного джерела – Біблії. «До специфічних особливостей біблеїзмів необхідно віднести насамперед їхню змістовну структуру, в якій чітко простежуються моральнодидактичні, морально-етичні складники, а також їхні лінгвостилістичні особливості, що виявляються в конотативності їхньої семантичної структури. Крім того, в англійській біблійній фразеології спостерігається процес десакралізації, що може спричинити іронічне або жартівливе забарвлення біблеїзму» [34, с. 6].

As poor as Job – бідний як Іов; злиденний, нужденний [77, с. 153].

На основі корпусів спостерігаємо такі результати, що даний фразеологізм не є популярним в англійській та українській мовах, і це може бути зумовлено кількома факторами. По-перше, в сучасному вживанні цей вираз втратив актуальність, оскільки історія Іова в біблійному контексті не є такою загальновідомою, як інші біблійні оповідання. По-друге, сучасне суспільство може виражати ідею екстремальної бідності чи скрути іншими способами, які більше відповідають сучасним реаліям. Але розгляньмо цей фразеологізм з точки зору структури та компонентного складу. Вищенаведена ФО на позначення характеристики людини демонструє високий ступінь фразеологічної еквівалентності. На перший погляд, ці фразеологічні одиниці здаються абсолютно еквівалентними, оскільки збігається їх образність, значення, функціонально-стилістична і експресивно-емоційна конотації. Проте існують певні розбіжності у структурно-граматичній будові і компонентному складі. Зазначимо, що низка українських порівняльних фразеологізмів часто вживається зі словами, що не входять до складу цих порівняльних ФО. У фразеологізмі *[бідний] як Іов* прикметник «бідний» до складу фразеологізму не

входить. Крім того, спостерігається незначна невідповідність компонентного складу зіставляваних ФО. Український фразеологізм як павич складається з двох компонентів: 1) як – сполучник, 2) Іов – іменник. В англійському еквіваленті налічуємо чотири компоненти: 1) as – сполучник (повторюється двічі), 2) rook – прикметник, 3) a – артикль, 4) Іов – іменник. Кількість повнозначних слів в обох фразеологізмах неоднакова: одне в українському і два в англійському. Наявність артикля в англійській ФО не впливає ні на її значення, ні на стилістичне забарвлення, ні на образність. Зробивши таке зіставлення, робимо висновки, що коли незначні граматичні чи компонентні розбіжності не впливають на внутрішню сторону, не змінюють значення, образності, суб'єктивно-оцінної конотації і стилістичного забарвлення ФО, то їх можемо вважати повними фразеологічними еквівалентами або фразеологічними конгруентами. Цей термін було запропоновано Р.П.Зорівчак для різномовних фразеологізмів, яким притаманний збіг предметно-логічного значення, образності, функціонально-стилістичної, емоційно-експресивної конотацій і структурно-граматичної будови[17, с. 159].

- ***Judas kiss*** – поцілунок Іуди; зрадницький поцілунок

*Many of the paintings are portraits but there is also a large, panoramic, hotly-coloured Expressionist canvas of the **Judas kiss** in the Betrayal of Christ...* [97, с. 149].

*...a дівчина, що цілувала мене **поцілунком Іуди** і так легко й весело мене зрадила* [89,с.81].

Спираючись на дослідження корпусів визначаємо, що використання даного фразеологізму вживається частіше в українській мові на позначення зрадника, що зумовлено існуванням великої кількості художніх творів із повчальним змістом, де фразеологізми з біблійними іменами найточніше відтворюють сенс та значення у певній морально-виховній ситуації (див. Додаток Д).

- ***the mark of Cain*** – Каїнове тавро

*But then along came someone like Lucas, and put **the mark of Cain** on everybody* [92, с. 205].

*Оце саме " ге " і є моє лихо віковічне... Прокляття, якесь **каїнове тавро** , що по ньому мене впізнаватимуть навіть тоді...*[84, с. 65].

Аналіз британського національного корпусу та ГРАК демонструє, що фразеологізм має вищу частоту вживання в українській художній літературі, вказуючи на його значущість та популярність серед українських письменників та читачів, оскільки він точно відображає образ людини, яка є зрадником. Маємо зазначити, що різниця в частоті вживання в англійській та українській мовах незначна. Це свідчить про особливий культурний контекст та інтенсивні емоційні відтінки, які супроводжують цей вираз в українському та англійському літературному дискурсі (див. Додаток Д).

- *Adam's apple* – адамове яблуко

Over his not entirely clean white collar you could see his Adam's apple thumping [99, с. 143].

Потім запрацювали м'язи, почали корчитися під шкірою, губи почали хворобливо дрижати, адамове яблуко в нього почало підскакувати й опадати [82, с. 365].

Аналізуючи даний фразеологізм зазначаємо, що різниця частоти його вживання в обох мовах є незначною, але поширений він переважно в українській мові на позначення фізіології, а саме ділянки гортані — кадика. Це пов'язано з біблійним ім'ям Адама — первонаачальника роду людського, який скуштував заборонений плід, що застряг в нього в горлі, тому іноді згадується як символ гріха (див. Додаток Д).

- *Noah's ark* — Ноев ковчег

She was pleased with herself for selling the Noah's Ark but sorry to see it go, with the little Finn in jeans and tee-shirt inside it [91, с. 134].

Через руки тітки Якилини звідтіль почали виходити, неначе з Ноевого ковчега, усякі звірі: сині ведмеді, зелені леви, якісь міфічні чудернацькі крокодили чи ящірки з лапами [85, с. 226].

На основі корпусів спостерігаємо, що частота вживання даного фразеологізму в обох мовах є майже однаковою, що свідчить про його значущість та активне використання в українській та художній літературі. Використовується на

позначення прихистку або порятунку, відповідно до біблійного оповідання про порятунок від Всесвітнього Потопу (див. Додаток Д).

- *Alpha and Omega* — альфа й омега

God's querulous calling...I woke to a shout: 'I am Alpha and Omega [94, с. 203].

*...всім цим нещасним споруджували кенотафи, могили без тіла, бо тіло — це вогонь, земля або вода, а душа — це **альфа і омега** життя, і їй слід возвести святилище* [79, с. 128].

Спираючись на результати корпусів зазначаємо, що фразеологізм використовується частіше в українській художній літературі і вказує на широку мовну взаємодію та вплив інших культурних традицій на українське літературне середовище. Даний вислів вживається на позначення «початку та кінця» (див. Додаток Д).

- *the bed of Procrustes* — прокрустове ложе; мірка, під яку штучно підганяють явища та факти, перекручуючи їх

— *Ти мимохіть прийшла до глузду : політикан найкраще знає стелити **прокрустове ложе** ...митці — незграбні* [88, с. 215].

- *cut the Gordian knot* – розрубати гордіїв вузол; розв'язати складну проблему

*Я довго вовтузився в темному куті , проте , в своїх намаганнях **розв'язати ті** нелегкі , хоч і не **гордієві вузли** , не посунувся ні на крок уперед* [81,с.178].

Проаналізувавши два вищенаведених приклади, спостерігаємо, що вживання даних фразеологізмів не є поширеним явищем в англійській мові, натомість в українській мові ці вирази активно використовуються на позначення різних життєвих ситуацій, пов'язаних з вирішенням складних проблем та примусовим виконанням тієї чи іншої дії (див. Додаток Д).

Отже, фразеологічні еквіваленти можуть бути повними чи частковими, залежно від ступеню збігу за значенням, структурою та стилістикою. Важливим аспектом є моноеквівалентний переклад, де одному українському фразеологізму відповідає лише один англійський фразеологізм з можливими варіаціями. Повні фразеологічні еквіваленти включають абсолютний, що повністю збігається, та відносний, який допускає певні варіації. Здебільшого, у випадку міжмовного

перекладу, важливо враховувати різноманітність мовних структур та культурні особливості, щоб досягти повної адекватності і передати не лише значення, але й емоційно-експресивний та стилістичний вимір фразеологічних одиниць. Коли існують невеликі відмінності в граматиці або структурі не впливають на внутрішній зміст, не змінюють значення, образності, суб'єктивно-оцінної конотації і стилістичного виразу фразеологізму, то їх можна розглядати як повні фразеологічні еквіваленти або фразеологічні конгруенти. За результатами нашого дослідження на базі британського національного корпусу та українського ГРАК виявлено, що частота вживання фразеологізмів з антропонімічним компонентом є більш поширеним явищем в українській мові, що пов'язано з доречним та точним відтворенням усіх аспектів характеристики або опису людини. У разі застосування еквівалентного перекладу власна назва, що входить до складу фразеологізму, передається за допомогою традиційного антропонімічного відповідника, іноді власна назва переходить у загальну.

3.3. Переклад фразеологічних одиниць з антропонімічним компонентом фразеологічним аналогом

На відміну від фразеологічного еквівалента, в мові перекладу необхідно знайти фразеологізм, який має таке ж переносне значення, але засновується на іншому образі [25, с. 207]. Під час перекладу, через відсутність еквівалента, необхідно зберегти стилістичну та емоційну складову фразеологічної одиниці. Використання фразеологічного аналога гарантує адекватний переклад англійського фразеологізму, але необхідно враховувати два фактори: стилістичну нерівноцінність і національне забарвлення аналогів, оскільки вони можуть відрізнятися від вихідного виразу деякими компонентами, зазвичай синонімічними, незначними відхиленнями в синтаксичній чи морфологічній структурі, збірністю тощо [27, с. 129]. Варто враховувати, що їх відносність залежить від контексту. У англійській та

українській мові кількість схожих фразеологізмів за змістом та стилістичним відтінком є обмеженою, тому при перекладі необхідно знаходити влучний український аналог, який, хоча і не ідентичний за буквальною значенням, але аналогічний за змістом [41, с. 124].

Як уже відзначалося, фразеологічними аналогами вважають одиниці, для яких характерне однакове або близьке значення і суб'єктивно-оцінна конотація; функціонально-стилістичне забарвлення може збігатися або відрізнятися лише емоційно-експресивним відтінком. Їх структурно-граматична організація приблизно схожа або може не збігатися взагалі, як і компонентний склад [42,с.12].

Р.П. Зорівчак зазначала, що слово аналог не зафіксоване у лінгвістичних словниках і є близьким за звучанням до терміна аналогія, що має інше значення – «уподібнення, викликане впливом одних елементів мови на інші» [17, с.48]. Близькі аналоги мають приблизно подібну структуру, але їх значення передається за допомогою різних образів, розуміння яких не викликає труднощів ні в українського, ні в англійського носія мови. Розгляньмо наступні фразеологізми:

- ***doubting Thomas*** – Хома невіруючий [77]

Фразеологізм "doubting Thomas" в англійській мові використовується для опису людини, яка сумнівається у чомусь або не легко вірить без доказів чи підтвердження. Він походить із біблійної історії про апостола Фому (святого Фому), який сумнівався в тому, що Ісус воскрес і вимагав побачити його рани для переконання. Український фразеологізм «Хома невіруючий» є способом перекладу фразеологічного аналога, оскільки обидва вирази використовуються для опису людини, яка має схильність сумніватися або не вірити без якихось вагомих доказів чи переконливих підтверджень. Фразеологізм «Хома невіруючий» зберігає історичний контекст та семантичне навантаження, аналогічне до "doubting Thomas" в англійській мові.

- ***pop up like Jack-in-the-box*** - вискочити як Пилип з конопель; як Кузьма з маку вискочити [77]

Цей аналог є вдалим, оскільки він передає той самий образ спонтанної появи чи виходу. Пилип з конопель відомий своєю несподіваною появою, і вираз "вискочити як Пилип з конопель" добре передає ідею неочікуваної події або появи.

- *the cobbler's wife is always the worst shod* - нашій Горпині гарно і в хустині [77]. Англійський фразеологізм не містить антропонімічного компоненту, але вказує на схожість із українським виразом з антропонімом і означає, що часто ті, хто вміють робити щось добре для інших, не завжди роблять це для самих себе і можуть забувати піклуватися про себе.

- *John Doe can't catch a break* - на бідного Макара всі шишки летять [77]

Цей фразеологізм означає, що бідна або нещаслива особа постійно стає об'єктом негативних ситуацій чи обставин. У цьому виразі "John Doe" є типовим англійським псевдонімом для невідомої особи, і він вказує на те, що ця особа постійно має нещастя чи не може виграти в житті.

- *neither Tom, Dick, nor Harry can decide* — ні сюди Микита, ні туди Микита [77]

Фразеологізм, що містить антропонім "Микита" і вказує на нерішучість або нездатність вибрати одну із альтернатив. У англійській мові аналогічними антропонімами є "Tom, Dick, and Harry" і постають загальними іменами для невизначених осіб.

- *God put together Tom and Jerry* — зібрав Бог пару – Карпа і Хвиську [77]

У цьому виразі "Tom and Jerry" є іменами персонажів з популярного американського мультфільму, і він вказує на об'єднання або поєднання двох неподільних або протилежних речей або осіб. В українській мові фразеологізм має антропонімічний компонент у вигляді імен Карпа і Хвиськи, і вказує на об'єднання несумісних осіб.

- *in the time of King George* — за царя Панька [77]

Цей фразеологізм вказує на часи, які були в минулому, і використовує англійське ім'я "George" та українське «Панько» для ілюстрації давнини та для наголошення на велику відстань у часі від сучасності.

Отже, за відсутності точного еквівалента зберегти стилістичну та емоційну виразність фразеологічної одиниці можливо за допомогою перекладу фразеологічним аналогом. Фразеологічні аналоги, хоч і мають схоже значення, але можуть включати незначні відхилення в синтаксичній чи морфологічній структурі, синонімічні компоненти та інші аспекти, але при цьому їх контекстуальна відповідність є ключовою. З урахуванням обмеженої кількості схожих фразеологізмів української та англійської мов, при перекладі необхідно вміло обирати аналог, який, хоча не є літературно ідентичним, але передає аналогічне значення та стилістичні особливості.

3.4. Нефразеологічний переклад фразеологічних одиниць з антропонімічним компонентом

Нефразеологічний переклад перекладає фразеологічний зворот за допомогою лексичних, а не фразеологічних засобів мови перекладу. Такий спосіб перекладу не є повноцінним і застосовується лише тоді, коли відсутня можливість використання фразеологічних еквівалентів чи аналогів. До нефразеологічного перекладу вдаються при перекладі фразеологізмів, які називають поняття або предмети з метою наблизити фразеологічний зворот до перекладу [53,с. 43]. При передачі англійських фразеологізмів з антропонімічним компонентом англо-українському фразеологічному словнику К.Т. Баранцева домінує комбінований переклад, який поєднує в собі два способи – описовий та роз'яснювальний переклад. Описовий переклад – цей вид перекладу здійснюється шляхом відтворення фразеологічної одиниці вільним словосполученням. Через можливість втрати особливостей фразеологізмів, тобто метафоричність, експресивність, конотації та образність, перекладачі використовують цей вид перекладу вкрай рідко, тільки при відсутності у мові перекладу фразеологічних еквівалентів або аналогів [69]. За академічним тлумачним словником, калькування – процес творення слів і словосполучень шляхом копіювання за зразком інших мов [46,с. 34].

Роз'яснювальний переклад може містити інформацію про походження відповідного фразеологізму з літературного твору, з міфу, з Біблії, від імені історичного діяча тощо. Роз'яснювальний переклад містить назву твору, його автора, дає відповідну історичну довідку тощо. Описовий же переклад розкриває за допомогою розгорнутого словосполучення або навіть речення значення вихідного фразеологізму. Поєднання описового перекладу та роз'яснювального перекладу найчастіше спостерігається при передачі фразеологізмів, антропонімічний компонент яких виражає ім'я літературного чи казкового героя, ім'я історичного діяча [71, с.159]. Власна назва у таких випадках не зберігається. Розглянемо такі приклади [77]:

- ***Barmecide dinner*** – банкет, на якому нічого їсти; уявне, позірне благодіяння, удаваний достаток (в одній із казок «Тисячі і однієї ночі» розповідається, як багатій Бармакид, запросивши бідняків пообідати з ним, наказав подавати пусті блюда) . У вищенаведеному прикладі фразеологічна одиниця містить власне ім'я одного з героїв казок, яке не відтворюється у перекладі. А сам фразеологізм передається за допомогою поєднання описового перекладу та роз'яснювального перекладу, який розкриває походження відповідного сталого сполучення слів;

- ***Box and Cox*** – люди, що по черзі займають приміщення (за назвою фарса Дж. Мортон , дійові особи якого John Vox і James Cox живуть в одній кімнаті, користуючись нею по черзі – один удень, другий вночі). Пропонований фразеологізм передається за допомогою комбінації описового перекладу та роз'яснювального перекладу, власне ім'я при перекладі не зберігається;

- ***by the Lord Harry!*** — хай йому чорт забирай (*Lord Harry* так жартівливо називають диявола);

- ***to cross the Styx*** — померти; сконати; піти до праотців; віддати душу Богові; дати або врізати дуба. У даному випадку використано описовий переклад (піти до праотців) і використання аналогу (віддати душу Богові, дати / врізати дуба);

- ***Draconian laws*** — драконівські закони; суворі закони (за ім'ям Дракона – легендарного римського законодавця VII ст. до н.е.). Стаття аналізованого нами словника пропонує комбінацію перекладацьких рішень для передачі вихідних

фразеологізмів – це поєднання еквівалентного перекладу (в якому власна назва переходить у загальну назву) й описового перекладу, що розкриває значення фразеологічної одиниці.

- *sister Anne* – вірний друг (про жінку)(за ім'ям вірної сестри сьомої дружини Синьої Бороди в однойменній казці);
- *Sally Lunn* – здобна булочка (за ім'ям жінки-кондитера кінця XVIII ст.).

Як бачимо, у вищенаведених прикладах вихідні фразеологізми передаються за допомогою комбінованого перекладу, що включає **опис** значення цих фразеологізмів і роз'яснення їхнього походження – з літературного твору (дитячої казки) та від імені відомого кондитера. Власне ім'я не відтворюється при перекладі, але значення самих фразеологізмів завдяки застосуванню комбінованого перекладу розкрито повністю.

- *nosey Parker (Paul Pry)* – людина, котра всюди суне свого носа, занадто цікава людина (Paul Pry – головна дійова особа в комедії Дж. Пула “Paul Pry”);
- *king Charles's head* – ідея фікс, нав'язлива ідея (за романом Ч. Діккенса “David Copperfield”). Переважно у всіх випадках при передачі фразеологічних одиниць з антропонімічним компонентом, взятих із літературних творів, власна назва не відтворюється у перекладі. Сам фразеологізм передається за допомогою комбінованого перекладу, який містить опис значення вихідного фразеологізму та роз'яснення його походження у квадратних дужках. Все це продемонстровано вищенаведеними прикладами.

- *Naboth's vineyard* – навуфеїв виноградник; предмет заздрості, зазіхання;
- *Sphinx's riddle* – загадка сфінкса; дуже важка загадка, проблема.

Вищенаведені фразеологізми передаються в аналізованому нами словнику К.Т. Баранцева за допомогою комбінованого перекладу, який включає поєднання еквіваленту (власна назва переходить у загальну) й описового перекладу, що пояснює значення відповідного фразеологізму. Також у словниковій статті представлена примітка про джерело фразеологізму.

- *Fabian policy* – обережна вичікувальна політика у боротьбі із супротивником

(за ім'ям римського полководця Фабія, прозваного «Кунктатором»). У цьому прикладі передачі фразеологічної одиниці, запозиченої з античної літератури, комбінований переклад становить поєднання описового перекладу, який пояснює значення вихідного фразеологізму, та роз'яснювального перекладу, що відтворює походження аналізованого нами фразеологізму. Власне ім'я не зберігається при перекладі описового перекладу. літературних творів, власна назва не відтворюється у перекладі. Сам фразеологізм передається за допомогою комбінованого перекладу, який містить опис значення вихідного фразеологізму та роз'яснення його походження у квадратних дужках. Все це продемонстровано вищенаведеними прикладами.

- ***the faithful Adam*** - вірний старий слуга (за ім'ям персонажу у комедії В.Шекспіра *As You Like It*)

- ***father Knickerbocker*** – «батько Нікербокер» (так жартівливо називають Нью-Йорк, за ім'ям героя гумористичної книги В. Ірвінга “*Knickerbocker's History of New York*”. *Knickerbocker* – голландське прізвище, яке часто зустрічалося серед перших поселенців). Вищенаведений фразеологізм з антропонімічним компонентом передається за допомогою поєднання дослівного перекладу, де власне ім'я передається за допомогою практичної транскрипції, та роз'яснювального перекладу, який розкриває значення та походження вихідного фразеологізму. Більшість фразеологізмів, до складу яких входить власне ім'я героя літературного твору або власне ім'я історичної особи, передається за допомогою комбінованого перекладу, причому власне ім'я у перекладі не зберігається.

- ***Great Ceasar!*** — оце так! не може бути! батечки! боже мій! (вигук здивування, обурення, жалю);

- ***Herculean labour*** — геркулесова праця; винятково важка справа.

Власні імена грецької міфології у перекладі переходять у загальні назви та загальноприйнято вживаються в українській мові як загальні назви. перекладі в аналізованому нами словнику за допомогою комбінованого перекладу, який містить еквівалент (ахіллесова п'ята, авгієві стайні) й описового перекладу;

- **Jack Horner** — самовдоволенний, пихатий хлопчисько (вираз походить з дитячого вірша:

Little Jack Horner

Sat in the corner,

Eating his Christmas pie;

He put in his thumb,

And pulled out a plum,

And said, "What a good boy am I!"

- **Joe Miller** — заяложений дотеп, жарт. (за ім'ям актора Джозефа Міллера, який видав вперше в Англії збірку жартів);

- **Mark Tapley** — людина, що ні за яких обставин не втрачає бадьорості, настрою (за ім'ям одного з персонажів у романі Ч. Діккенса "Martin Chuzzlewit").

Серед прикладів нашої вибірки, більшість із яких, все ж таки, передається у словнику К.Т. Баранцева за допомогою комбінованого перекладу, нами були зафіксовані випадки застосування окремо описового перекладу.

- **appeal to Caesar** — звернутися, апелювати до вищої влади, до старших;

- **Achilles' spear** — щось, що ранить і зцілює;

- **Cassandra's warnings** — застереження, на які не звертають уваги, але які збуваються;

- **cheap Jack (John)** — мандрівний дрібний торговець;

- **Job's post** — людина, що приносить погані вісті;

- **Homeric laughter** — гомеричний сміх, нестримний регіт;

- **Jack-leg lawyer** — адвокат, що веде сумнівні справи;

- **Jack of both sides** — дворушник, людина, що намагається служити багатьом; і нашим, і вашим;

- **Job's comfort** — лицемірна, нещира, фальшива втіха.

Описовий переклад спостерігався переважно при передачі фразеологізмів, до складу яких входило біблійне або міфологічне ім'я. Описовий переклад належить до нефразеологічних способів перекладу, оскільки за його застосування зберігається у

мові перекладу значення вихідного фразеологізму, його сталість не відтворюється, бо у мові перекладу він може пояснюватися за допомогою або розгорнутого словосполучення, або навіть речення. У разі застосування описового перекладу власна назва не зберігалася також.

Коли за допомогою інших прийомів, зокрема фразеологічних, неможливо передати цілісність експресивно-емоційного та семантико-стилістичного значення фразеологічної одиниці [67], яке необхідно донести до читача, використовується калькування або дослівний переклад. Основне у застосуванні фразеологічного калькування це створення нового сполучення у мові перекладу, за умови копіювання структури вихідного фразеологізму. Завдяки цьому виду перекладу уможлиблюється зберегти образ тексту оригіналу, здолати безліч труднощів, які виникають коли образ в оригінальному тексті представлений у вигляді розгорнутих метафор. Особливо ефективно калькування при необхідності перекладу гри слів, складником якої може бути фразеологізм [68]. У ході дослідження виявлено, що лінгвісти акцентують увагу на калькуванні при наявності повного або часткового еквіваленту та зазначають, що дослівний переклад особливо важливий, коли образ, який міститься у ФО, потрібен для розуміння тексту, а заміна його іншим образом не надає достатнього ефекту. Цей спосіб часто застосовується при наявності поширеної метафори, фразеологічних синонімів, гри слів та каламбурів. Калькування – процес творення слів і словосполучень шляхом копіювання за зразком інших мов [52, с. 142]. Калькування фразеологічних одиниць може бути застосований лише в тому випадку, якщо в результаті калькування виходить вираз, образність якого легко сприймається українським читачем і не створює враження неприродності і невластивості загальноприйнятим нормам української мови [30, с.295].

- *Saul among the prophets* – Саул серед пророків (людина, яка захищає те, на що сама нещодавно нападала або навпаки; людина з несподівано виявленими талантами). У цьому прикладі вихідна фразеологічна одиниця передається за допомогою поєднання дослівного перекладу, опису значення вихідного фразеологізму та роз'яснення походження фразеологічної одиниці. Власне ім'я, яке

входить до фразеологічної одиниці, зберігається при перекладі та передається за допомогою традиційного ономастичного відповідника. За допомогою комбінації різних перекладацьких рішень у перекладі повністю відтворено значення вихідного фразеологізму, його сталість і лексико-граматичне вираження[77]:

- ***the Admirable Crichton*** — «незрівнянний Крайтон», вчений, освічена людина;
- ***according to Cocker*** — «як по Кокеру», правильно, точно, за всіма правилами;
- ***Hamlet with Hamlet left out (Hamlet without the Prince of Denmark)*** - «Гамлет без принца данського», тобто що-небудь, позбавлене найголовнішого, самої суті;
- ***all shall be well, Jack shall have Jill*** — «все буде добре, і Джилл дістанеться Джеку»;
- ***Brown, Jones and Robinson*** — «Браун, Джонс і Робінсон», прості, пересічні англійці;
- ***bend the bow of Ulysses*** — «зігнути лук Одиссея», тобто зробити що-небудь надзвичайно важке.

У даному випадку для передачі англійського імені власного *Ulysses* на українську мову використовується традиційне відповідність Одиссей.

- ***Murphy's law*** — закон Мерфі, який стверджує, що все, що може піти не так, піде не так;
- ***to be a Romeo*** — бути ромео, що вказує на чоловіка, який є романтиком або перебуває в глибокому закоханому стані;
- ***to have a Napoleon complex*** — мати комплекс Наполеона.

Фразеологічне калькування, тобто відтворення іншомовної одиниці засобами рідної мови дослівно, немає тих недоліків та обмежень, що мають вищевказані способи перекладу. Оскільки іншомовне словосполучення досить ефективно може бути відтворене покомпонентно лексичними засобами мови-реципієнта, то такий спосіб перекладу немає структурних обмежень. Таким чином, продуктивність фразеологічного калькування як методу відтворення іншомовного словосполучення є найвищою, порівнюючи з усіма іншими способами перекладу фразеологічних одиниць.

Отже, найпоширеніші методи поєднання перекладацьких рішень при передачі англійських фразеологізмів з антропонімічним компонентом українською мовою в фразеологічному словнику — це комбінований переклад (див. Додаток Е). Описовий переклад розкриває значення вихідного фразеологізму, наводячи його у словниковій статті або в круглих дужках поруч з англійським сталим виразом, а роз'яснювальний переклад додає інформацію про походження фразеологізму, вказуючи її у квадратних дужках. Цей тип перекладу може містити відомості про літературні твори, міфи, Біблію, імена історичних постатей та інше. Фразеологічне калькування полягає в дослівному відтворенні іншомовної одиниці, а оскільки іншомовне словосполучення можна ефективно передати, розділяючи його на компоненти та використовуючи лексичні можливості мови-реципієнта, цей метод не обмежений структурними аспектами. Таким чином, цей метод видається найбільш продуктивним методом відтворення іншомовних словосполучень, порівняно з усіма іншими способами перекладу фразеологічних одиниць. Калькування, частіше за все використовують за наявності розширеної метафори, гри слів і каламбуру.

Цей спосіб перекладу може бути застосований лише в тому разі, якщо його результатом буде вираз, який легко сприймається й адекватно розуміється адресатом.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі проведено лінгвокультурологічний та перекладознавчий аналіз фразеологічних одиниць з топонімічним компонентом.

Проведене дослідження дозволило дійти таких висновків:

1. Фразеологізми збагачують мовлення глибокою оригінальністю, надають йому художнього вираження, лексичної та синтаксичної вишуканості, а також завершеності. Вони віддзеркалюють найтонші відтінки думок та почуттів, різноманітну поведінку, надають мовленню виразності та національного колориту. У роботі проаналізовано різні підходи до тлумачення цього мовного поняття, особливості класифікації, вузького та широкого пояснення фразеологізмів. Фразеологізм – це стійке та неподільне, зазвичай експресивно-зabarвлене сполучення лексичних одиниць, що є номінальним за функцією, і значення якого не залежить від значення окремих лексичних одиниць, що входять до його складу. ФО аналогічні словам за своєю відтворюваністю у якості готових і цілісних значущих одиниць. Дослідження класифікації фразеологічних одиниць показало, що на сьогодні серед дослідників не існує єдиної думки щодо того, які синтаксичні структури слід відносити до ФО і як їх класифікувати. Існують класифікації, основою яких є семантичне порівняння фразеологізмів та слів, а також класифікація, яка базується на поняття контексту. Натомість мовознавці керуються класифікацією ФО з точки зору злитості їх компонентів, яка включає в себе три типи, а саме: фразеологічні зрощення, що є неподільними та нерозкладними стійкими поєднаннями, загальне значення яких не залежить від значення складових їх слів; фразеологічні єдності, що представляють стійке поєднання слів, в яких за наявності загального переносного значення чітко зберігаються ознаки семантичної роздільності компонентів; фразеологічні сполучення, що постають усталеними зворотами, до складу яких входять слова і з вільним, і з фразеологічними пов'язаними значеннями та фразеологічні вирази, які характеризуються як звороти з буквальним значенням компонентів. Окрім того, в роботі визначено особливості ФО, які відрізняють їх від інших елементів лексичного складу мови.

2. Основними диференційними характеристиками ФО, за класифікацією німецького лінгвіста Т. Шиппана, є: ідіоматичність, стійкість, лексикалізація та відтворюваність. Ідіоматичність фразеологізмів проявляється у тому випадку, якщо різниця між фразеологічним та буквальним значенням словосполучення є істотно суттєвою. Стійкість фразеологізму — це ступінь, міра семантичної нерозкладності компонентів всередині того чи іншого фразеологізму. Лексикалізація характеризує процес, за яким фразеологічний вираз стає складовою частиною мовного лексикону та набуває своєї власної лексичної форми, наприклад, у формі іменника, прикметника або дієслова. Такі вирази стають складовими частинами мовного лексикону і з часом можуть змінювати своє значення або ставати менш ідіоматичними. Відтворюваність фразеологізму полягає у можливості його вживання у мовленні в незмінному вигляді, тобто фразеологізм зберігає свій склад та порядок слів у різних ситуаціях мовлення. Дані критерії виокремлення фразеологізмів з антропонімічним компонентом є інструментом для дослідження та опису ФО, а також для розуміння їх ролі та значення в мовленні та культурі.

3. Дослідження, присвячені особливостям фразеології, дозволяють говорити про широку теоретичну базу, проте дискусійними залишаються питання виявлення національно-культурної специфіки ФО в різних мовах. Зазначені обставини мотивують вивчення окремих компонентів ФО, зокрема з антропонімічним компонентом. Антропоніми є важливою складовою мови та мовної культури, оскільки вони відображають індивідуальність, ідентичність, історичні та соціокультурні аспекти людства. Сутність антропонімів полягає в тому, що вони використовуються для звернення до людей або для посилання на них. Вони можуть бути виражені іменами, прізвищами, псевдонімами, кличками та іншими формами ідентифікації особи. Вони можуть бути виражені іменами, прізвищами, псевдонімами, кличками та іншими формами ідентифікації особи. Вони відображають імена видатних особистостей, культурні стереотипи та цінності, а також відображають специфіку кожної мови та її культурний контекст. Переносна номінативна функція антропоніма надає здатності узагальнювати, диференціювати властивості та характеристики референта та приписувати їх іншому об'єкту. Таким

чином антропонім може перетворюватись на засіб типологізації, загальну назву. Це відтворення світу крізь призму національної мови, коли мова виступає виразником особливої національної ментальності. Власні імена як носії позамовної когнітивної інформації позначаються по-різному, і одним із розглянутих варіантів в нашій роботі є прецедентні імена. Прецедентний феномен може слугувати мотиватором у процесі творення фразеологізмів. Прецедентні імена вживаються на позначення зовнішніх рис та характеру людини. Джерелами даного феномену переважно слугують біблійні та міфологічні твори, історичні постаті та національні імена. В українській мові існують свої види антропонімів, такі як андронім, метронім та патронім.

4. Фразеологізми з антропонімічним компонентом в англійській та українській мовах мають свої структурні та семантичні характеристики. Вони можуть відображати характеристики особи, її вплив на оточуючих, походження або професію. Серед структурно-граматичних типів фразеологічних одиниць з антропонімами можна виокремити: фразеологічні звороти, що мають структуру словосполучення, які, в свою чергу, організовані за моделлю сурядних та підрядних словосполучень та фразеологічні звороти, що мають структуру речення, до яких за структурою належать прислів'я та приказки. Окрім того, ФО з антропонімічним компонентом поділяються на такі морфологічні розряди: номінативні, ад'єктивні (компаративні та некомпаративні), адвербіальні і прийменникові, дієслівні та вигуківі фразеологізми.

У семантиці фразеологічних зворотів реалізовано мовну свідомість особистості, її суб'єктивне сприйняття дійсності. Дослідження аспекту семантики ФО з антропонімом ґрунтується на тому принципі, що антропонім у складі фразеологізму є прецедентним феноменом, компонентом знань, позначення та зміст якого відомі представникам певної етнокультурної спільноти, актуальним і вживаним у когнітивному й комунікативному плані. Конотативне значення ФО відіграє важливу роль у семантичній структурі фразеологічних одиниць. Антропоніми у структурі фразеологізмів не співвідносяться з конкретною особою, а функціонують як позначення цілої низки осіб і набувають соціально-оцінних конотацій.

5. Специфіка культурного антропонімічного компонента в аналізованих ФО обумовлює той факт, що нефразеологічні способи перекладу переважають над фразеологічними. Найчастотнішим виявився саме нефразеологічний спосіб перекладу, зокрема, комбінований переклад (32%). Частково це обумовлено відсутністю точного еквівалента у рідній мові, а також дотримання стилістичної відповідності. Середню частотність продемонстрував такий спосіб перекладу, як переклад повним фразеологічним еквівалентом (25%). Цей спосіб перекладу виявився найчастішим з усіх фразеологічних способів у відтворенні фразеологізмів з антропонімічним компонентом у складі яких є ім'я античного, міфологічного або біблійного персонажа. Також переклад фразеологічним аналогом відіграє вагомую роль серед способів передачі ФО з антропонімічним компонентом і становить 19%. Менш частотним є застосування описового перекладу (13%), хоча за його застосування зберігається значення вихідного фразеологізму у мові перекладу. Опис може відбуватися за допомогою розгорнутого словосполучення, або навіть речення.

Фразеологічне калькування (11%) базується на буквальному відтворенні структури та складових іншомовного вислову за допомогою аналогічних елементів у рідній мові. Фразеологічне калькування полягає в дослівному відтворенні іншомовної одиниці, а оскільки іншомовне словосполучення можна ефективно передати, розділяючи його на компоненти та використовуючи лексичні можливості мови-реципієнта, цей метод не обмежений рядом структурних аспектів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

I. Наукові праці

1. Авксентьєв Л. Сучасна українська мова. Фразеологія. Харків: Вища школа, 1983. 137 с.
2. Авксентьєв Л.Г. Фразеологічна одиниця як предмет фразеології та її основні ознаки . *Мовознавство*. 1979. №5. С. 13–17.
3. Алефіренко М. Теоретичні питання фразеології // М. Алефіренко. Харків: Вид-во Харк. Ун-ту, 1987. 135 с.
4. Алефіренко М.Ф. Фразеологізм / «Українська мова». Енциклопедія; вид. 2-ге, випр. і доп. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2004. С. 770 – 772.
5. Алефіренко М.Ф. Фразеологія в світлі сучасних лінгвістичних парадигм: монографія. Харків: Вид-во Харк. Ун-ту 2008. 271 с.
6. Бакастова Т.В. Семантизація власного імені в худ. тексті (на матеріалі англ. мови. Автореф. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Одес. держ. ун-т ім. І.І. Мечникова. Одеса, 1987. 16 с.
7. Баран Я. Фразеологія у системі мови. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2017. 175 с.
8. Баран Я.А, Зимомря М.І. Теоретичні основи фразеології. Ужгород, 1999. 176с.
9. Белей О. О. Сучасна українська ергонімія (на матеріалі власних назв підприємств Закарпатської області): автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01. Львів, 2000. 12 с.
10. Білоноженко В. М. Функціонування та лексикографічна розробка Українських фразеологізмів. К.: Наук. думка, 1989. 154 с.
11. Бойко В. М. Структурно-семантичні особливості фразеологічних

- одиниць з анімалістичним компонентом . *Література та культура Полісся*. Ніжин, 2007. Вип. 36.С. 5.
12. Голубовська І. Етнічні особливості мовних картин світу. Київ, 2004. 284с.
13. Гузар Г., Закревська Я. Гуцульські говірки : *Короткий словник / НАН України. Інститут українознавства імені І. Крип'якевича*. Львів, 1997. 230с.
14. Дем'яненко Н. Дослідження семантичної структури лексикофразеологічного поля ментальної характеристики у польській мові. *Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. пр. К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго*, 2004. Вип. 11. Кн.1. С. 117 – 120.
15. Єрченко П. Класифікація фразеологічних одиниць. *Іноземна філологія*. 1994. Вип. 4. С. 8 – 12.
16. Жилко Ф. Т. Нариси з діалектології української мови. Київ, 1966. 347 с.
Зарицький М.С. Стилістика сучасної української мови: *Навч. посібник*. Київ: Парламентське видавництво, 2001. 156 с.
17. Зорівчак Р.П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія. Київ, 1983. 174 с.
18. Зубрик А. Р. Особливості та труднощі перекладу англійських фразеологізмів. *Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка*, 2013. Вип. 36. С. 317- 318.
19. Їжакевич Г.П. Стилістична класифікація фразеологізмів. *Українська мова та література в школі*. 1971. №10. С. 21.
20. Калінкін В. М. Поетика оніма. Донецьк, 1999. 470 с.
21. Карабан В.І. Переклад з української мови на англійську : навчальний посібник. Вінниця : Нова Книга, 2003. 608 с.
22. Коломийська І. Особливості вживання фразеологічних одиниць в німецькомовному газетному тексті: гендерний аспект: дис. на здобуття наук. ступ. канд. наук: Чернівці-Запоріжжя, 2018. 272 с.
23. Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу. Київ, 1982. 165 с.
24. Корнева З. Ономастичний компонент у складі англійських

фразеологічних одиниць та його відтворення в українському перекладі. *Молодий вчений*. 2018. № 11 (63). С. 321 – 326.

25. Корунець І. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця: Нова Книга, 2011. 448 с.
26. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підруч. для студ. філол. спец. Вищих закладів освіти. Київ : Вид. центр «Академія», 1999. 288 с.
27. Кузько П. В. До питання про перспективність дослідження паремій. Мелітополь: видавництво Мелітопольський державний педуніверситет, 2003. 140 с.
28. Левченко О. П. Фразеологічна репрезентація світу *.Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. праць*. Київ: КНУ, 2002. №7. С. 307-315.
29. Любчук Н. В. Еквівалентність фразеологізмів з етнокультурним компонентом *Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. праць*. Київ, 2000. 224 с.
30. Медведь А. Англійські фразеологізми з антропонімічним компонентом в аспекті перекладу. *Нова Філологія : збірник наукових праць*. Запоріжжя : ЗНУ, 2008. С. 294–298.
31. Мірам Г. Е. Основи перекладу. Київ: Ельга Ніка-Центр, 2003. 240с.
32. Мізін К. І. Лінгвокультурологічні засади фразеологічної системи усталених порівнянь: антропоцентричний і аксіологічний виміри: дис... д-ра філол. наук. Київ, 2011. 520 с.
33. Мойсеєнко Л. Теоретико-методологічні засади досліджень фразеологічних одиниць. *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. 2013. Вип. 34. С. 159-162.
34. Мороз О. Семантика та структура номінативних фразеологічних одиниць з компонентом «власне ім'я». URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nchnpu_10_2011_8_77.pdf (дата звернення 27.11.2023)
35. Нагорна О. О. Етнокультурні особливості семантики англ. фразеологізмів (на мат. британського варіанту англ. мови): Автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.04. Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2008. 21 с.
36. Найда А.М. Стійкі народні порівняння як об'єкт фразеології

- (семантичний і структурний аспекти): автореф. дис.. канд. філол. наук: 10.02.01. ДНУ. Донецьк, 2002. 19 с.
37. Папіш Віталія. Дискусійні питання фразеології у мовознавчих дослідженнях. Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. 2009. Вип. 13. С. 79-82.
38. Петрова Н. Д. Англійські фразеологічні одиниці національно культурологічним компонентом. *Іноземна філологія*. Київ, 2013. С. 40–50.
39. Пономаренко А. Ю. Фразеологічні одиниці з демінутивним та аргументативним компонентом у сучасній українській мові : дис.канд. філол. наук: 10.02.01. Ніжин, 2003. 240 с.
40. Рогач О. О. Структурно-семантичні особливості фразеологізмів з Етнонімами (на матеріалі української, російської, польської, англійської, французької мов) : монографія: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. 236 с.
41. Русанівський В. М. Історія української літературної мови : Підручник. Київ: АртЕк, 2002. 424 с.
42. Свешнікова О.В. Особливості перекладу фразеологічних одиниць англійської мови на українську. *Прикладна лінгвістика 2014: проблеми та рішення*. Київ, 2014 С. 19.
43. Селіванова О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти). Черкаси: Брама, 2014. 276 с.
44. Селіванова О. Проблема трансформацій в перекладознавстві. *Вісник Черкаського університету. Серія філологічні науки*. 2012. Вип. 3. С. 33—40.
45. Сіденко Н. Поняття фразеологічної усталеності: генеза розвитку. *Лінгвістика*. 2015. Вип. 23. С. 30 – 36.
46. Скорук І. Д. Курсова та дипломна роботи з ономастики: навч. посіб. Для студ.вищ. навч. закл. Луцьк : Вежа-Друк, 2014. 296с.
47. Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови. Київ : Наукова думка, 1973. 280с.
48. Смирницький О. І. Лексикологія англійської мови. В-во інозем.мов. Київ, 1956. 260 с.

49. Сошко О.Г. Фразеологічна репрезентація внутрішніх рис людини: особливості внутрішньої форми і семантики (на матеріалі української, англійської та німецької мов): дис... канд. філол. наук. К., 2014. 250 с.
50. Тарасова А. В. Переклад образності англійських компаративних фразеологізмів. *Англістика та американістика*, 2016. С.140-144.
51. Татарнікова М., Яровенко Л.С. «Передача українських фразеологізмів в англійському перекладі художнього тексту»: *зб. наукових статей студентів та викладачів відділення перекладу, університету ім. Мечникова*. Одеса, 2020. С.43-46.
52. Терлецька Л. П. Внутрішні закономірності та основні ознаки Фразеологічних одиниць в англійській мові. *Молодий вчений*. 2020. № 3.2 (79.2). С. 111 – 115.
53. Томенчук М. В. Варіантно зумовлена концептуалізація дійсності у сучасній англійській мові : автореф. дис. ... канд.філол.наук : 10.02.04 «Германські мови». Чернівці, 2008. 20 с.
54. Удовиченко Г.М. Предмет фразеології та семантичні типи фразеологізмів. *Укр. мова і літ. в шк.* 1965. С. 20–24.
55. Ужченко В., Ужченко Д. Фразеологія сучасної української мови. *Навчальний Посібник*. Київ: Знання, 2007. 495с.
56. Ужченко В.Д., Авксентьев Л.Г. Українська фразеологія. Харків: Вид-во Харківського державного університету «Основа», 1990. 167 с.
57. Чайківська А. В. Семантичні особливості фразеологічних одиниць напозначення рис характеру людини (на матеріалі англійської, французької та української мов). Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації. 2016. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/21322/1/Чайківська.pdf> (дата звернення 27.11.2023)
58. Чорновол-Ткаченко Р. С. Прецедентний текст як основа Лінгвостилістичної реалізації категорії інтертекстуальності (на матеріалі казок Льюїса Керрола) : автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2007. 19с.
59. Чуланова Г. В. Прецедентні імена як засіб атрактивності в

- англомовному рекламному дискурсі. URL : <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/philosophy-and-philology-413/linguistics-and-foreign-languages-in-the-world-today-413/19901-413-0224> (дата звернення 23.11.2023)
60. Шарманова Н. М. Українська афористика : структурносемантичний та функціональний аспекти : дис ... канд. філол. наук : 10.02.01. Кривий Ріг , 2005. 217 с.
61. Южченко В. Народження і життя фразеологізму. Київ, 1988. 144с.
62. Cameron K. English place names. London, 1977. 258 p
63. Cowie A.P. Phraseology: Theory, Analysis, and Applications. Oxford: Clarendon Press, 1998. 1998. P. 101 – 122
64. Crystal D. The Cambridge encyclopedia of language. Cambridge: *Cambridge University Press*, 1997. 491 p.
65. Fernando C. Idioms and Idiomaticity
URL: https://www.goodreads.com/book/show/124030.Idioms_and_Idiomaticity (дата звернення 23.10.2023)
66. Fleischer W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache Tübingen: Niemeyer, 1997. 301 с. (Max Niemeyer Verlag Tübingen). (ISBN 3-484-73032-3).
67. Fraser B. Idioms within a Transformational Grammar
URL: <https://www.jstor.org/stable/25000426> (дата звернення 15.11.2023)
68. Gläser R. The Grading of Idiomaticity as a Presupposition for a Taxonomy of Idioms. URL:<https://www.degruyter.com/viewbooktoc/product/72244> (дата звернення 15.11.2023)
69. Kopecká Dagmar. Religiöse Schlüsselwörter in der deutsch-tschechischen Phraseologie : diplomová práce. Brno, 2007. 118 p.
70. Smith L. The survival of British Toponymy. 1980. P. 15—27. 100. Strässler J. Idioms in English: a pragmatic analysis. URL: <https://muse.jhu.edu/article/460179/summary> (дата звернення 17.11.2023)
71. Szerszunowicz J. Some remarks on English idioms containing first names and their Polish equivalents. Proceedings. Nation and Language: Modern Aspects of Sociolinguistic Development. 2nd International Conference. Kaunas University of Technology, Panevėžys Institute. Lithuania, 2008. 250p.

72. Thea Schippan Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache. Tübingen : M. Niemeyer, 1992. 306p.
73. Wierzbicka A. Lexicography and Conceptual Analysis. Ann Arbor, 1985. 368 p.

II. Довідкова література

- 74.Словник фразеологізмів української мови
URL:<http://kropivnitsky.maup.com.ua/assets/files/slov557.pdf> (дата звернення 18.11.2023)
75. Cambridge International Dictionary of Idioms
URL:<https://pdfcoffee.com/cambridge-international-dictionary-of-idiomspdf-pdf-free.html>
(дата звернення 15.11.2023)
- 76.Oxford Dictionary of Idiom
URL: https://www.academia.edu/4912920/Oxford_Dictionary_of_Idioms (дата звернення 15.11.2023)

III. Джерела ілюстративного матеріалу

77. Англо-український фразеологічний словник
URL:<https://urok.net/library/books/slovnyky/inshe/0/anglo-ukrainskyj-frazeologichnyj-slovnyk-barancev-k.html> (дата звернення 18.11.2023)
78. Загребельний П. Попіл снів: пригодн.повість. Київ :Укр. письменник,1995.159с.
79. Загребельний П. Роксолана. Київ : Дніпро, 1980. 685 с.
80. Карпа І. Фройд би плакав. Харків : Фоліо, 2004. 238 с.
81. Керч О. Альбатроси: роман. Львів : Гал. вид. спілка, 2006. 235 с.
82. Кінг С. Сяйво / пер. О.Красюк. Харків : Фоліо, 2001. 635 с.
83. Костенко Л. Записки українського самашедшого. Київ : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2010. 416 с.
84. Куліш М. Мина Мазайло. Харків : Фоліо, 2008. 144 с.
85. Нечуй-Левицький І. Гетьман Іван Виговський. Київ : Вид. дім «Кондор», 2020. 288 с.

86. Росоховатський І. Гість. Київ : Молодь, 1989. 136 с.
87. Тисовська Н. Міфи Давньої Греції. Країна Мрій, 2000. 1207 с.
88. Ткачук С. Калейдоскоп. Бухарест : Критеріон, 1985. 236 с.
89. Шпол Ю. Золоті лисенята. – Харків: Книгоспілка, 1929. – 268 с.
90. Blair L. Ring of Fire. Didier Millet, 2010. 288 p.
91. Carter A. The Magic Toyshop. Virago, 1967. 200 p.
92. Gallagher S. Rain. The Brooligan Press, 1995. 306 p.
93. Howell B. Dandelion Days. Chapmans Publishers, 1991. 220 p.
94. Hughes T. Selected poems, 1957-1981. Faber and Faber, 1982. 238 p.
95. Kennedy L. On My Way To The Club. New York : HarperCollins Publishers, 1990. 430 p.
96. Kingston K. A Warning of Magic. Harlequin Mills & Boon Ltd, 1993. 192 p.
97. Lochhead L. True Confessions & New Cliches. Polygon Books, 1986. 195 p.
98. Walker S. Roman Art. Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press, 1991. 500 p.
99. Williams N. East of Wimbledon. Constable & Robinson, 2013. 240 p.

ДОДАТКИ

Диференційні ознаки фразеологізмів

Ідіоматичність

Стійкість

Лексикалізація

Відтворюваність

**Структура ФО з антропонімічним компонентом в англійській та українській
мовах**

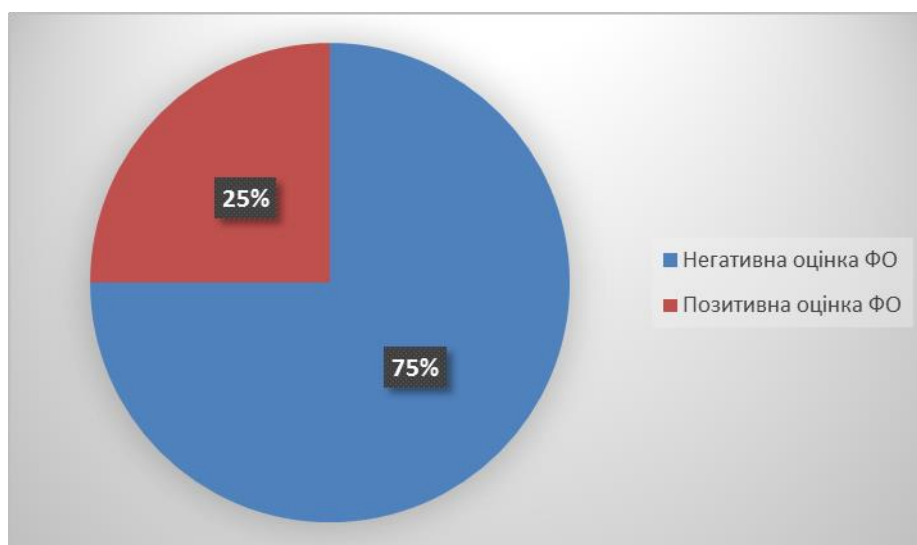
№	Вид	Англ. мова		Укр. мова		Приклади
		К-ть, од.	%	К-ть, од.	%	
1.	Іменникові ФО	140	45	52	20	<i>англ.: Doubting Thomas; Johnny-come-lately; Lazy Susan; Nancy Boy</i> <i>укр.: Михайло-незгадайло; Остап Бендер</i>
2.	Ад'єктивні ФО	47	15	91	35	<i>англ.: as tight as Dick's hatband</i> <i>укр.: як Сірка годують, так він і гавкає; як Мотька з вокзалу; врода як у Ірода</i>
3.	Адвербіальні ФО	78	25	13	5	<i>англ.: according to Hoyle; before you can say Jack Robinson; to paint like Picasso</i> <i>укр.: за царя Панька</i>
4.	Дієслівні ФО	32	10	78	30	<i>англ.: to pull a Shakespeare; to play Mozart</i> <i>укр.: читати Сивіліні книги; ставати в позу Катона; осідлати Пегаса</i>
5.	Вигуківі ФО	16	5	26	10	<i>англ.: "Jeepers Creepers!"</i> <i>укр.: «Що йому до Гекуби?»; «І ти, Брут?»; «Сезам, одчинись!»</i>

Семантика субстантивних ФО з власними іменами

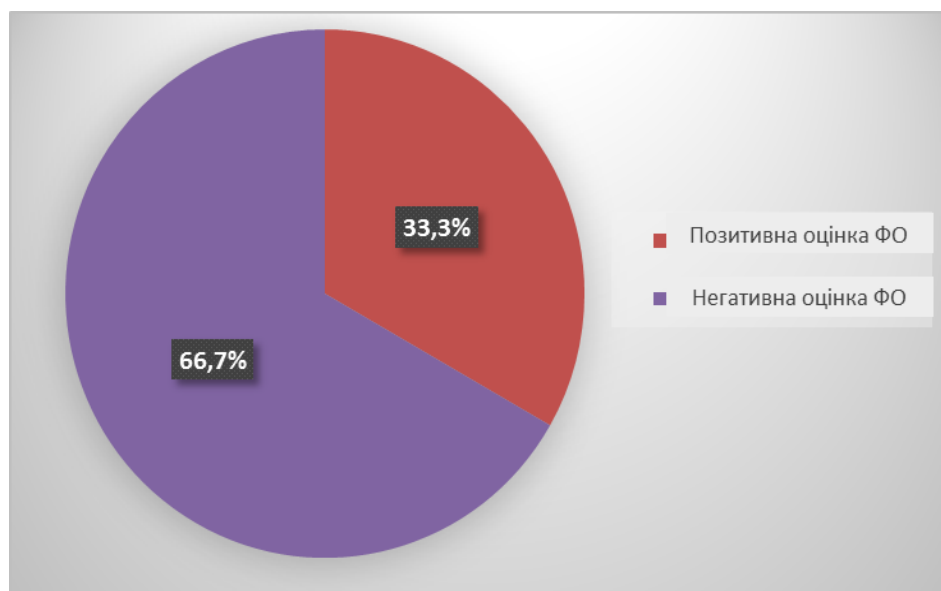


Співвідношення оцінки у ФО з антропонімічним компонентом в англійській та українській мовах

Негативна та позитивна оцінка ФО з антропонімічним компонентом в англійській мові



Негативна та позитивна оцінка ФО з антропонімічним компонентом в українській мові



Частота вживання в художній літературі фразеологізмів біблійного та міфологічного походження на основі Британського національного корпусу (BNC) та українського ГРАК

	<i>BNC</i> К-ть, од.	<i>ГРАК</i> К-ть, од.
1. <i>Augean stables</i> – авгієві стайні	5	242
2. <i>Achilles' heel</i> – ахіллесова п'ята;	52	254
3. <i>Aladdin's lamp</i> – чарівна лампа Аладіна	3	20
4. <i>Pandora's box</i> – ящик Пандори;	38	201
5. <i>the sword of Damocles</i> – дамоклів меч	5	150
6. <i>Judas kiss</i> – поцілунок Іуди	10	139
7. <i>the mark of Cain</i> – Каїнове тавро	2	6
8. <i>Adam's apple</i> —	70	85

адамове яблуко		
9. Noah's ark — Ноєв ковчег	35	37
10. Alpha and Omega — альфа й омега	4	357
11. the bed of Procrustes - прокрустове ложе	-	304
12. cut the Gordian knot - розрубати гордіїв вузол	-	556
13. the cup of Circe – келих, напій Цирцеї	-	5
14. the cask of Danaides – бочка Данаїд, бездонна бочка	-	10
15. the torments of Tantalus – муки Тантала	5	19
16. a labor of Sisyphus — сізіфова праця	8	81
17.the thread of Ariadne – нитка Аріадни	12	139
18.Promethean fire - Прометеїв вогонь	9	34

<i>19.A labor of Hercules</i> - подвиг Геракла	15	114
<i>20.As wise as Solomon</i> - мудрый як Соломон	4	10

Способи перекладу англійських фразеологізмів з антропонімічним компонентом українською мовою

